

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

PRVI ODJEL SUDA

PREDMET ULEMEK protiv HRVATSKE

(Zahtjev br. 21613/16)

PRESUDA

Članak 35. stavak 1. • Odnos između preventivnih i kompenzacijskih pravnih sredstava u predmetima koji se odnose na neprikladne zatvorske uvjete • Iscrpljivanje domaćih pravnih sredstava • Šestomjesečni rok • Učinkovitost preventivnih i kompenzacijskih pravnih sredstava
Članak 3. • Ponižavajuće postupanje

STRASBOURG

31. listopada 2019.

Ova presuda je postala konačna pod okolnostima navedenima u članku 44. stavku 2. Konvencije. Može biti podvrgnuta uredničkim izmjenama.

U predmetu Ulemek protiv Hrvatske,

Europski sud za ljudska prava (Prvi odjel), zasjedajući u vijeću u sastavu:

Krzysztof Wojtyczek, *predsjednik*,

Ksenija Turković,

Aleš Pejchal,

Armen Harutyunyan,

Tim Eicke,

Jovan Ilievski,

Raffaele Sabato, *suci*,

i Abel Campos, *tajnik Odjela*,

Nakon vijećanja zatvorenog za javnost 8. listopada 2019. godine,

donosi sljedeću presudu koja je usvojena na navedeni datum:

POSTUPAK

1. Postupak u ovome predmetu pokrenut je na temelju zahtjeva (br. 21613/16) protiv Republike Hrvatske koji je hrvatski državljanin g. Dušan Ulemek („podnositelj zahtjeva”) podnio Sudu na temelju članka 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda („Konvencija”) dana 15. travnja 2016. godine.

2. Podnositelja zahtjeva, kojem je odobrena pravna pomoć, zastupala je gđa L. Horvat, odvjetnica iz Zagreba. Hrvatsku Vladu („Vlada“) zastupala je njezina zastupnica, gđa Š. Stažnik.

3. Podnositelj zahtjeva posebno je prigovarao neprikladnim uvjetima boravka u zatvoru i nepostojanju učinkovitog pravnog sredstva u tom pogledu.

4. Dana 28. lipnja 2016. godine Vlada je obaviještena o zahtjevu.

ČINJENICE**I. OKOLNOSTI PREDMETA**

5. Podnositelj zahtjeva rođen je 1982. godine.

6. Presudom Županijskog suda u Zagrebu od 2. ožujka 2010. godine, podnositelj zahtjeva osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od godinu i šest mjeseci radi optužbe za razbojništvo u pomaganju.

7. Podnositelj zahtjeva izdržavao je svoju kaznu zatvora u Zatvoru u Zagrebu od 12. svibnja do 8. lipnja 2011. godine, kada je prebačen u Kaznionicu u Glini. Pušten je na uvjetnu slobodu 28. rujna 2012. godine.

(a) Boravak podnositelja zahtjeva u Zatvoru u Zagrebu

8. Podnositelj zahtjeva tvrdio je da je bio smješten zajedno sa sedam, a ponekad i osam, ljudi u sobi od 21,10 kvadratnih metara (m²) podne površine. U sobi se nalazio i sanitarni čvor veličine 1,57 m². Sanitarni čvor bio je samo djelomično pregrađen od ostatka sobe. Hrana se posluživala u sobi, iako je iz sanitarnog čvora neprestano dolazio neugodan miris. Zatvorenicima je bilo dopušteno provesti sat vremena u šetnji izvan sobe, a ostatak vremena su provodili zaključani u sobi. Štoviše, zatvorenici nisu imali prikladne higijenske i sanitarne uvjete, poput mogućnosti tuširanja, i nisu bile organizirane rekreacijske aktivnosti ili aktivnosti rada u Zatvoru u Zagrebu. Soba nije bila klimatizirana i imala je samo vrlo ograničen pristup dnevnom svjetlu.

9. Prema informacijama koje je dostavila Vlada, a koje se velikim dijelom temelje na izvješću Uprave za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa od 20. rujna 2016., podnositelj zahtjeva bio je smješten u sobi podne površine od 21,10 m² i sanitarnim čvorom veličine 1,57 m² zajedno s pet-šest, a ponekad i sedam zatvorenika. Sanitarni čvor bio je odvojen od ostatka sobe zidom visine 1,80 metara. Hrana se posluživala u sobama. Zatvorenicima je bilo dopušteno vježbanje na otvorenom u trajanju od dva sata. Zatvorenici su imali osigurane sve potrebne higijenske i sanitarne uvjete, a higijena u sobi bila je odgovarajuća.

10. Za vrijeme boravka u Zatvoru u Zagrebu podnositelj zahtjeva nije podnio pritužbu upravi zatvora niti nadležnom sucu izvršenja u vezi s uvjetima njegova smještaja u zatvoru.

B. Boravak podnositelja zahtjeva u Kaznionici u Glini*1. Uvjeti boravka podnositelja zahtjeva u Kaznionici u Glini*

11. Prema navodima podnositelja zahtjeva, bio je smješten u nekoliko soba koje su se razlikovale po veličini i broju zatvorenika koji su se nalazili u njima. Sobe su bile prenapučene, a aktivnosti izvan sobe nisu bile primjereno organizirane. Štoviše, zatvorenicima nisu omogućeni osnovni higijenski i sanitarni uvjeti. Nije mu bila ponuđena nikakva mogućnost rada ili strukovnog osposobljavanja. Maltretirali su ga i napadali drugi zatvorenici, pa je bio odvojen od njih i držan u izolaciji. Nije mu bilo dopušteno posjetiti bolesne članove svoje obitelji niti mu je bilo dopušteno boraviti s izvanbračnom partnericom u posebnoj prostoriji bez nadzora dok nije s njom sklopio brak. Iako mu je bio potreban hitan stomatološki tretman, isti je neopravdano odgađan pet mjeseci.

12. Prema navodima Vlade, pozivajući se na izvješće Uprave za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa (vidi stavak 9. gore) i dodatno izvješće o uvjetima u Kaznionici u Glini od 30. siječnja 2017., detalji o boravku podnositelja zahtjeva bili su sljedeći:

- između 8. lipnja i 1. kolovoza 2011. godine podnositelj zahtjeva bio je smješten u sobi veličine 32 m² životnog prostora (bez sanitarnog čvora) zajedno s još pet osoba. Soba je bila smještena u starom dijelu zgrade Kaznionice u Glini (zване „Internat“). Soba je imala sanitarni čvor veličine 2,20 m², koji je od ostatka sobe bio odvojen vratima. Soba je također imala pristup svježem zraku i dnevnom svjetlu. Zatvorenici su bili obvezni boraviti u sobi samo u vremenu između 23:00 i 7:00 sati. Inače su mogli slobodno napustiti sobu i sudjelovati u relevantnim rekreacijskim aktivnostima. Hrana se posluživala u sobama;

- između 1. kolovoza i 20. rujna 2011. godine podnositelj zahtjeva bio je smješten u novoizgrađenom dijelu Kaznionice u Glini u sobi veličine 22,30 m² životnog prostora, zajedno s još pet osoba. Soba je imala sanitarni čvor veličine 2,20 m² odvojen od ostatka sobe pregradom. Sobe u novoizgrađenom dijelu bile su zaključane između 23:00 i 7:00 sati i između 18:00 i 19:00 sati. Ostatak vremena zatvorenici su mogli slobodno napustiti sobu i sudjelovati u relevantnim rekreacijskim aktivnostima. Soba je imala pristup svježem zraku i dnevnom svjetlu i bila je opremljena podnim grijanjem. Hrana se posluživala u sobama;

- između 20. rujna i 19. prosinca 2011. godine, na vlastiti zahtjev vezan za njegov strah od navodnih napada od strane drugih zatvorenika (vidi stavak 16. u nastavku), podnositelj zahtjeva bio je smješten sam u sobi za poseban tretman veličine 11,70 m². Soba je imala sanitarni čvor odvojen od ostatka sobe pregradom. Također je imala pristup svježem zraku i dnevnom svjetlu. Podnositelj zahtjeva imao je svakodnevnu mogućnost jednosatnog vježbanja na otvorenom tijekom jutra. U tom su ga razdoblju vodili i kod stomatologa;

- između 19. prosinca 2011. i 18. srpnja 2012. godine podnositelj zahtjeva bio je smješten u novoizgrađenom dijelu Kaznionice u Glini u sobi veličine 22,30 m² životnog prostora, zajedno s još pet osoba. Imala je odvojeni sanitarni čvor veličine 2,20 m². Ostali uvjeti u svim sobama u novom dijelu zgrade bili su isti kao što je gore opisano;

- između 18. srpnja i 19. rujna 2012. godine podnositelj zahtjeva bio je smješten u drugu sobu u novoizgrađenom dijelu Kaznionice u Glini. Prostorija je imala 22,30 m² podne površine i tamo je bio smješten zajedno s još pet osoba. Ostali uvjeti bili su isti kao i u prethodnoj sobi;

- razdoblje između 19. i 28. rujna 2012. godine podnositelj zahtjeva proveo je u sobi za zatvorenike koji se pripremaju za puštanje na slobodu, koja se nalazila u *Internatu*. Soba je bila veličine 17,37 m² i tamo je bio smješten s još sedam osoba. Imala je sanitarni čvor odvojen od ostatka sobe vratima, ali tuševi nisu bili u istoj sobi. Ova soba nikad nije bila zaključana. Tijekom boravka tamo, podnositelj zahtjeva bio je uključen u razne aktivnosti u kojima je bio pripreman za život izvan zatvora.

13. Vlada je također tvrdila da je tijekom svojeg boravka u Kaznionici u Glini podnositelj zahtjeva imao dovoljno sanitarnih i higijenskih pogodnosti i da je imao na raspolaganju odgovarajuće rekreacijske i obrazovne aktivnosti

(knjižnica). Konkretno, zatvorenicima je bilo dopušteno vježbanje na otvorenom u trajanju od dva sata i bavili su se različitim sportskim aktivnostima. Nadalje, podnositelju zahtjeva bilo je pruženo odgovarajuće liječenje. Od 4. listopada 2011. godine, tijekom njegova boravka u zatvoru, posjetio je stomatologa devet puta i pruženo mu je psihijatrijsko liječenje, posebno zato što je i prije zatvora imao povijest psihijatrijskog liječenja.

14. Vlada je također objasnila da je podnositelj zahtjeva dobio mogućnost primanja paketa i posjeta dok je bio u zatvoru. Jedino ograničenje u tom pogledu bilo je stavljeno na posjete njegove sadašnje supruge, koja u trenutku odlaska podnositelja zahtjeva u zatvor nije mogla dokazati da su izvanbračni partneri, a policija je zatvorskim vlastima dostavila informaciju da je bila evidentirana kao počinitelj kaznenog djela. Međutim, na zahtjev podnositelja zahtjeva, zatvorske vlasti dopustile su podnositelju zahtjeva sklapanje braka s dotičnom osobom i nakon toga su mu u više navrata bile dopuštene njezine posjete bez nadzora. Vlada je također objasnila da su prvotni zahtjevi podnositelja zahtjeva za privremene izlaske radi odlaska u posjet izvan zatvora bili ograničeni zbog činjenice da su protiv njega još uvijek bila u tijeku tri zasebna kaznena postupka. Međutim, pred kraj izdržavanja kazne zatvora bili su mu dopušteni kratki posjeti izvan zatvora kako bi vidio svoju obitelj.

15. U prilog gore navedenim tvrdnjama, Vlada je dostavila podnositeljev osobnik zatvorenika.

16. Iz osobnika podnositelja zahtjeva proizlazi da je 9. i 27. lipnja i 7. i 16. kolovoza 2011. godine zatražio razgovor sa zatvorskim čuvarima u vezi s njegovim strahom od drugih zatvorenika. Svaki je put s njim obavljen razgovor, ali je odbio pružiti daljnje pojedinosti o svojem strahu i jednostavno je odbio preseliti se u novi dio zgrade. Kako je to dovelo do stegovnih mjera, podnositelj zahtjeva na kraju se preselio u novi dio zgrade. Dana 18. rujna 2011. godine ponovno je prijavio prijetnje. U razgovoru sa zatvorskim čuvarima od 19. rujna 2011. godine otkrio je imena zatvorenika koji su mu navodno prijetili. Uz njegov pristanak premješten je u sobu za poseban tretman, a policija je obaviještena o njegovim navodima. U listopadu 2011. godine policija je ispitala podnositelja zahtjeva u vezi s njegovim tvrdnjama.

17. Podnositeljev osobnik zatvorenika sadrži i njegovu medicinsku dokumentaciju iz koje je vidljivo da je 17. lipnja 2011. godine, između ostalog, zatražio posjet stomatologu. Od tada je bio pod stalnim liječničkim nadzorom. Stomatološki tretman mu je prvi put omogućen 4. listopada 2011. godine, a potom u osam drugih prilika.

18. Iz osobnika se također vidi da je za vrijeme boravka u zatvoru podnositelj zahtjeva redovito dobivao razne toaletne potrepštine i da mu je bilo dopušteno primiti pakete izvan zatvora. Također je dostupna detaljna evidencija o hrani koja je posluživana zatvorenicima, koja je bila raznolika, sastojala se od četiri obroka i određivala se s obzirom na njezine hranjive vrijednosti.

19. Iz osobnika podnositelja zahtjeva nadalje proizlazi da mu je dva puta uskraćen privremeni izlazak iz zatvora kako bi posjetio, kako je tvrdio, svoju bolesnu baku i oca. U oba navrata prilikom odbijanja njegova zahtjeva, zatvorska uprava uzela je u obzir prirodu kaznenog djela koje je počinio, izrečenu kaznu, okolnosti u vezi s tijekom izvršavanja kazne i njegove obiteljske okolnosti.

20. U razdoblju između lipnja 2011. i lipnja 2012. godine, uključujući razdoblje koje je proveo u sobi za poseban tretman, članovi obitelji podnositelja zahtjeva redovito su ga posjećivali u zatvoru (ukupno šesnaest posjeta). Prvotno je zahtjev njegove sadašnje supruge, I.P., da ga posjeti odbijen uz obrazloženje da je ona zabilježena u policijskoj evidenciji kao počinitelj kaznenog djela. Dana 12. prosinca 2011. godine podnositelju zahtjeva bilo je omogućeno da sklopi brak s I.P. u zatvoru i nakon toga ga je ona posjetila deset puta. Dopušteno mu je i osam nenadziranih posjeta I.P. (jednom mjesečno počevši od 18. prosinca 2011. godine), a jednom mu je dano dopuštenje da s njom provede dva sata u gradu.

2. Korištenje pravnih sredstava od strane podnositelja zahtjeva koja se tiču uvjeta u Kaznionici u Glini

21. U travnju 2012. godine podnositelj zahtjeva žalio se upraviteljici kaznionice tvrdeći, posebice, da je bio izoliran bez da je protiv njega pokrenut stegovni postupak (vidi stavke 12. i 16. gore), da mu nije omogućen odgovarajući stomatološki tretman koji se odgađao četiri mjeseca, da je bio smješten u prenapučenoj sobi (navodno s još petoricom zatvorenika u sobi veličine 18,94 m²) te da osobni toaletni pribor koji je dobio nije bio dovoljan.

22. Dana 30. travnja 2012. godine upraviteljica kaznionice odgovorila je podnositelju zahtjeva odbivši sve njegove navode. Objasnila je da je podnositelj zahtjeva bio odvojen od ostalih zatvorenika na vlastiti zahtjev zbog straha da će ga drugi zatvorenici napasti, a u vezi s tim su poduzete daljnje mjere unutar kaznionice te je obaviještena i policija. Nadalje je naglasila da je podnositelj zahtjeva bio smješten u novom dijelu zgrade koji nije bio ni prenapučen niti je na drugi način bio neprikladan za smještaj zatvorenika. Konkretno, upraviteljica je naglasila da je podnositelj zahtjeva bio smješten u sobi veličine 20,16 m² koja sadrži zaseban sanitarni čvor od 1,81 m², da mu je bilo dopušteno da najmanje šest sati dnevno boravi izvan sobe i da koristi razne kaznioničke objekte te da je Kaznionica u Glini općenito bila najbolja zatvorska ustanova u Hrvatskoj. Upraviteljica kaznionice također je objasnila da su uloženi naponi kako bi se zatvorenicima osigurao primjeren stomatološki tretman i da je bilo osigurano dovoljno toaletnih potrepština.

23. Podnositelj zahtjeva je 4. svibnja 2012. godine prigovorio sucu izvršenja Županijskog suda u Sisku (dalje u tekstu: Županijski sud) zbog neprikladnih uvjeta boravka. Ponovio je pritužbe koje je iznio upraviteljici kaznionice (vidi stavak 21. gore). Također je prigovorio da su posjeti od

strane I.P. neopravdano ograničeni prije njihovog braka i da su zatvorske vlasti nepošteno postupale prema njemu. S tim u vezi, naglasio je da se njegov jedini odobreni zahtjev odnosio na pravo upisa na informatički tečaj i na posjete bez nadzora.

24. U vezi s pritužbom podnositelja zahtjeva, dana 8. svibnja 2012. godine sutkinja izvršenja zatražila je da ju zatvorska uprava izvijesti o uvjetima smještaja podnositelja zahtjeva. Sutkinja je također posjetila podnositelja zahtjeva u kaznionici i ispitala ga. Podnositelj zahtjeva je tijekom razgovora elaborirao okolnosti povezane sa strahom od nasilja od strane nekih od zatvorenika u Kaznionici u Glini. Također je molio da ga se uvjetno otpusti.

25. Dana 21. lipnja 2012. godine, na temelju informacija koje je dostavila zatvorska uprava i njenog osobnog kontakta s podnositeljem zahtjeva, sutkinja izvršenja odbila je prigovore podnositelja zahtjeva. Smatrala je da nije bilo neopravdanih ograničenja njegovih prava i da su uvjeti njegovog smještaja u zatvoru bili prikladni.

26. Podnositelj zahtjeva osporio je odluku sutkinje izvršenja pred tročlanim vijećem Županijskog suda, tvrdeći da njezini zaključci nisu točni.

27. Dana 10. srpnja 2012. godine tročlano vijeće odbilo je žalbu podnositelja zahtjeva i potvrdilo odluku sutkinje izvršenja, tvrdeći da se ona temelji na odgovarajućoj ocjeni uvjeta boravka podnositelja zahtjeva u zatvoru. Ta je odluka podnositelju zahtjeva dostavljena 13. srpnja 2012. godine.

C. Parnični postupak koji je pokrenuo podnositelj zahtjeva

28. Dana 8. siječnja 2013., nakon otpuštanja iz zatvora (vidi stavak 7. gore), podnositelj zahtjeva izvijestio je Općinsko državno odvjetništvo u Zagrebu (dalje u tekstu: Državno odvjetništvo) da namjerava podnijeti tužbu radi naknade štete protiv države u vezi s navodnim neprikladnim uvjetima njegova boravka u Zatvoru u Zagrebu i Kaznionici u Glini. Prije podnošenja tužbe radi naknade štete, pozvao je Državno odvjetništvo da zaključe nagodbu, kako to zahtjeva mjerodavno domaće pravo.

29. Dana 2. travnja 2013. godine Državno odvjetništvo obavijestilo je podnositelja zahtjeva da njegov zahtjev smatra neosnovanim te je odbilo prijedlog nagodbe.

30. Dana 26. lipnja 2013. podnositelj zahtjeva podnio je građansku tužbu protiv države Općinskom građanskom sudu u Zagrebu (dalje u tekstu: Općinski sud) tražeći naknadu štete zbog neprikladnih uvjeta boravka u Zatvoru u Zagrebu i Kaznionici u Glini. Posebice je tvrdio da su uvjeti njegova smještaja u ta dva zatvorska objekta bili neprikladni. Što se tiče Kaznionice u Glini, podnositelj zahtjeva također je tvrdio da je bio neopravdano odvojen od drugih zatvorenika u razdoblju od devedeset dana. Nadalje je tvrdio da mu je neopravdano uskraćena mogućnost da se sastane s

I.P. prije njihova braka i da mu je bila uskraćena mogućnost privremenog izlaska iz zatvora kako bi posjetio bolesnog oca. Štoviše, nije mu osiguran odgovarajući stomatološki tretman koji je neopravdano odgađan.

31. U svojem odgovoru na tužbu podnositelja zahtjeva, Državno odvjetništvo tvrdilo je da je podnositelj zahtjeva boravio u prikladnim zatvorskim uvjetima u dva zatvorska objekta i da nije bilo neopravdanog ograničavanja njegovih prava. Konkretno, što se tiče uvjeta boravka u Kaznionici u Glini, Državno odvjetništvo tvrdilo je da je podnositelj zahtjeva prvobitno bio smješten u sobi veličine 22,45 m² koja je imala potpuno odvojen sanitarni čvor. Zatim je bio premješten u sobu u novom dijelu zgrade koja je bila opremljena za smještaj šest zatvorenika i bila je veličine (baš kao i sve ostale sobe u tom dijelu zatvora) 20,16 m² sa sanitarnim čvorom od 1,81 m². Najveći dio svojeg boravka u Kaznionici u Glini podnositelj zahtjeva proveo je u sobi za dvije osobe veličine 9,45 m² s odvojenim sanitarnim čvorom od 1,90 m².

32. Tijekom postupka, Općinski sud pregledao je, između ostalog, spis predmeta sutkinje izvršenja koji se odnosio na prigovore podnositelja zahtjeva u Kaznionici u Glini (vidi stavke 23.-27. gore) te je saslušao nekoliko svjedoka o okolnostima uvjeta boravka podnositelja zahtjeva u zatvoru. Također je uzeo u obzir relevantno izvješće Ustavnog suda Republike Hrvatske o situaciji u zatvorima. Općinski sud odbio je pribaviti dodatne dokumente koji se odnose na uvjete smještaja podnositelja zahtjeva u zatvoru, uz obrazloženje da su sve relevantne činjenice dovoljno utvrđene.

33. Dana 14. listopada 2014. godine Općinski sud odbio je tužbu podnositelja zahtjeva kao neosnovanu zbog toga što nije dokazao da je pretrpio bilo kakvu štetu u vezi s njegovim boravkom u zatvoru. Također je naložio podnositelju zahtjeva da plati troškove i izdatke za pravno zastupanje države u iznosu od 6.250 hrvatskih kuna (otprilike 820 eura).

34. Podnositelj zahtjeva osporavao je prvostupanjsku presudu podnošenjem žalbe Županijskom sudu u Zagrebu, koja je odbijena 5. lipnja 2015. godine kao neosnovana. Županijski sud u Zagrebu smatrao je da podnositelj zahtjeva nije dokazao da su uvjeti njegovog boravka u zatvoru bili u suprotnosti sa zakonom, Ustavom, Konvencijom i drugim međunarodnim standardima.

35. U rujnu 2015. godine podnositelj zahtjeva podnio je ustavnu tužbu Ustavnom sudu, prigovarajući da je bio smješten u neprikladnim zatvorskim uvjetima u Zatvoru u Zagrebu i Kaznionici u Glini te da su nadležni građanski sudovi pogrešno odbili njegov zahtjev za naknadu štete u tom pogledu. Također je tvrdio da je bio dužan snositi visoke troškove i izdatke postupka. Podnositelj zahtjeva pozivao se na članak 23. stavak 1. Ustava (zabrana zlostavljanja) u vezi s člankom 3. Konvencije, članak 29. stavak 1. Ustava (pravo na pošteno suđenje) u vezi s člankom 6. stavkom 1. Konvencije i članak 35. Ustava (pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života) u vezi s člankom 8. Konvencije.

36. Dana 19. studenoga 2015. godine Ustavni sud ispitao je osnovanost i odbio ustavnu tužbu podnositelja zahtjeva (predmet br. U-III-3553/2015). Ustavni sud je u svojoj odluci sažeo podnositeljeve tvrdnje i naveo da su odredbe Zakona o obveznim odnosima predstavljale mjerodavno pravo za ocjenu njegovih prigovora. Mjerodavan dio odluke glasi kako slijedi:

„U konkretnom slučaju, Ustavni sud ocjenjivao je ustavnu tužbu s aspekta istaknute povrede članka 29. stavka 1. Ustava ...

...

Prema ocjeni Ustavnog suda, u osporenim odlukama navedeni su jasni i valjano obrazloženi razlozi [za odbijanje tužbe], a u primjeni i tumačenju mjerodavnog prava nije utvrđena arbitrarnost ili samovoljnost.

Ustavni sud napominje da nadležan sud ispituje sve okolnosti konkretnog slučaja i ovisno o procjeni naravi tih okolnosti dosuđuje pravičnu novčanu naknadu, ili, pak, otklanja mogućnost dosuđivanja te naknade imajući pritom u vidu okolnosti izrijekom navedene u članku 1100. stavku 3. ZOO-a. Stoga, naknada štete neposredno ovisi o utvrđenim činjenicama u svakom konkretnom slučaju. Ustavni sud ističe da se u ustavnosudskom postupku, pokrenutom ustavnom tužbom, ne upušta u utvrđivanje činjenica, a u pravilu ni u ocjenu činjeničnog stanja koje su utvrdili nadležni sudovi niti u ocjenu dokaza.

...

Podnositelj ukazuje i na povrede članaka 23. stavka 1. Ustava u vezi s člankom 3. Konvencije kao i povredu članka 35. Ustava u vezi s člankom 8. Konvencije ...

Polazeći od sadržaja navedenih ustavnih i konvencijskih prava, a imajući u vidu predmet spora u postupku koji je prethodio ustavnosudskom postupku (naknada štete), Ustavni sud ocjenjuje da osporenim odlukama sudova navedene ustavne i konvencijske odredbe nisu povrijeđene.“

37. Odluka Ustavnog suda uručena je punomoćnici podnositelja zahtjeva 4. prosinca 2015. godine.

II. MJERODAVNO DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

A. Mjerodavno domaće pravo

1. Ustav

38. Mjerodavne odredbe Ustava Republike Hrvatske (Narodne novine br. 56/1990, uz daljnje izmjene i dopune) glase kako slijedi:

Članak 23.

„Nitko ne smije biti podvrgnut bilo kakvu obliku zlostavljanja ...“

Članak 25.

„Sa svakim se uhićenikom i osuđenikom mora postupati čovječno i poštivati njegovo dostojanstvo.“

Članak 29.

„Svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično i u razumnom roku odluči o njegovim pravima i obvezama, ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela.“

Članak 35.

„Svakomu se jamči štovanje i pravna zaštita njegova osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti.“

39. Mjerodavni dio članka 62. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske (Narodne novine br. 99/1999, uz daljnje izmjene i dopune) glasi:

„(1) Svatko može podnijeti Ustavnom sudu ustavnu tužbu ako smatra da mu je pojedinačnim aktom tijela državne vlasti, tijela jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave ili pravne osobe s javnim ovlastima, kojim je odlučeno o njegovim pravima i obvezama ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela, povrijeđeno ljudsko pravo ili temeljna sloboda zajamčena Ustavom, odnosno Ustavom zajamčeno pravo na lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu (u daljnjem tekstu: ustavno pravo) ...

(2.) Ako je zbog povrede ustavnih prava dopušten drugi pravni put, ustavna tužba može se podnijeti tek nakon što je taj pravni put iscrpljen.“

2. Zakon o izvršavanju kazne zatvora

40. Mjerodavne odredbe Zakona o izvršavanju kazne zatvora (Narodne novine br. 128/1999, uz daljnje izmjene i dopune), glase kako slijedi:

**Pritužbe
Članak 15.**

„(1) Zatvorenik ima pravo pritužbe na postupak i odluku zaposlenika kaznionice, odnosno zatvora.

(2) Pritužba se podnosi usmeno ili pisanim putem upravitelju kaznionice, odnosno zatvora (u daljnjem tekstu: upravitelj) ili Središnjem uredu Uprave za zatvorski sustav [Ministarstva pravosuđa].

(3) Zatvoreniku se mora omogućiti da usmenu pritužbu iznese bez nazočnosti zaposlenika kaznionice, odnosno zatvora ili bez nazočnosti osobe protiv čijih postupaka i odluka je pritužba podnesena.

(4) Na podnesenu pritužbu upravitelj će odgovoriti u roku od petnaest dana, a Ministarstvo pravosuđa u roku od trideset dana. Na pisanu pritužbu odgovorit će se pisanim putem.

(5) Ukoliko zatvorenik podnese pritužbu sucu izvršenja, pritužba će se smatrati zahtjevom za sudsku zaštitu iz članka 17. ovoga Zakona.“

Sudska zaštita protiv postupka i odluke uprave kaznionice, odnosno zatvora**Članak 17.**

„(1) Zatvorenik može podnijeti zahtjev za sudsku zaštitu sucu izvršenja protiv postupka ili odluke kojom se zatvorenika nezakonito prikrađuje ili ograničava u nekom pravu iz ovoga Zakona.

(2) Sudac izvršenja će rješenjem odbiti zahtjev za sudsku zaštitu ako utvrdi da nije osnovan. Ako utvrdi zahtjev osnovanim, sudac izvršenja će rješenjem narediti otklanjanje nezakonitog prikraćivanja ili ograničavanja zatvorenika u pravu. Ako otklanjanje nezakonitosti nije moguće, sudac izvršenja rješenjem će nezakonitost utvrditi i zabraniti njezino ponavljanje.

(3) Protiv odluke suca izvršenja ... žalbu mogu podnijeti zatvorenik i kaznionica, odnosno zatvor ...“

Posjeti zatvoreniku

Članak 117.

„(1) Zatvorenik ima pravo na posjete članova obitelji ...

...

(4) Zatvorenika po odobrenju upravitelja mogu posjećivati i druge osobe ...“

Uskrata posjeta

Članak 118.

„(1) Upravitelj može uskratiti posjet [zatvoreniku] iz razloga sigurnosti.

...“

Izvanredni izlasci [iz zatvora]

Članak 128.

„(1) Upravitelj može zatvoreniku odobriti izvanredni izlazak radi:

...

2) posjeta teško bolesnom članu obitelji;

...

(3) Molbi za izvanredni izlazak zatvorenik će priložiti dokumentaciju u svezi s razlogom zbog kojeg izlaz traži.“

41. Ostale mjerodavne odredbe Zakona o izvršavanju kazne zatvora izložene su u predmetu *Muršić protiv Hrvatske* ([VV] br. 7334/13, stavak 43., 20. listopada 2016.).

3. Zakon o obveznim odnosima

42. Mjerodavna odredba Zakona o obveznim odnosima (Narodne novine br. 35/2005, uz daljnje izmjene i dopune) glasi kako slijedi:

Članak 19.

„(1) Svaka fizička i pravna osoba ima pravo na zaštitu svojih prava osobnosti pod pretpostavkama utvrđenim zakonom.

(2) Pod pravima osobnosti u smislu ovoga Zakona razumijevaju se prava na život, tjelesno i duševno zdravlje, ugled, čast, dostojanstvo, ime, privatnost osobnog i obiteljskog života, slobodu i dr. ...“

Članak 200.

„(1) Za pretrpljene fizičke bolove, za pretrpljene duševne bolove ... sud će, ako nađe da okolnosti slučaja, a osobito jačina bolova i straha i njihovo trajanje to opravdavaju, dosuditi pravičnu novčanu naknadu...“

Članak 230.

„(1) Tražbina naknade štete zastarijeva za tri godine otkad je oštećenik doznao za štetu i za osobu koja je štetu učinila.

(2) U svakom slučaju ta tražbina zastarijeva za pet godina otkad je šteta nastala.“

Članak 1100.

„(1) U slučaju povrede prava osobnosti sud će, ako nađe da to težina povrede i okolnosti slučaja opravdavaju, dosuditi pravičnu novčanu naknadu, nezavisno od naknade imovinske štete, a i kad nje nema.“

4. Zakon o parničnom postupku

43. Mjerodavne odredbe Zakona o parničnom postupku (Narodne novine br. 53/1991, uz daljnje izmjene i dopune), glase kako slijedi:

Članak 12.

„Kad odluka suda ovisi o prethodnom rješenju pitanja postoji li neko pravo ili pravni odnos, a o tom pitanju još nije donio odluku sud ili drugi nadležni organ (prethodno pitanje), sud može sam riješiti to pitanje ako posebnim propisima nije drugačije određeno.

Odluka suda o prethodnom pitanju ima pravni učinak samo u parnici u kojoj je to pitanje riješeno.

U parničnom postupku sud je u pogledu postojanja kaznenog djela i kaznene odgovornosti počinitelja vezan pravomoćnom presudom kaznenog suda kojom se optuženik oglašava krivim.“

Članak 186.(a)

„(1) Osoba koja namjerava podnijeti tužbu protiv Republike Hrvatske dužna se je prije podnošenja tužbe obratiti sa zahtjevom za mirno rješenje spora državnom odvjetništvu koje je stvarno i mjesno nadležno ...“

B. Mjerodavna praksa domaćih sudova

44. U predmetu br. U-III-1437/2007, Ustavni sud ispitao je ustavnu tužbu protiv presuda građanskih sudova kojima se odbija zahtjev zatvorenika za naknadu štete u situaciji kada je mjerodavni sudac izvršenja prethodno utvrdio da je dotični pojedinac smješten u neprikladne zatvorske uvjete u Kaznionici u Lepoglavi i naložio premještaj u drugu sobu koja ima odgovarajuće uvjete smještaja. Ustavni sud ukinuo je presude građanskih sudova i naložio ponavljanje postupka. Mjerodavan dio odluke Ustavnog suda glasi kako slijedi:

„Stoga Ustavni sud ocjenjuje da su utvrđeni čimbenici nedovoljnog prostora zajedno s nedostatkom pristupa [podnositelja ustavne tužbe] zahodu kroz dulje vremensko razdoblje unutar dana sami po sebi dostatni da podnositelju uzrokuju tegobe intenziteta koji premašuje neizbježnu razinu trpljenja do koje dolazi pri svakom lišenju slobode. Stoga je podnositelj u navedenom razdoblju bio izložen uvjetima koji predstavljaju ponižavajuće postupanje, odnosno postupanje koje ne odgovara pravnom standardu postupanja koje poštiva dostojanstvo osuđenika iz članka 25. stavka 1. Ustava Republike Hrvatske.

Stoga je podnositelju povrijeđeno ustavno pravo da se s njim, kao osuđenikom, postupa na način koji je čovječan i koji poštiva njegovo dostojanstvo.

...

Ustavni sud posebno neprihvatljivim smatra stajalište sudova da se u ovom slučaju ne može dosuditi naknada neimovinske štete prema članku 200. Zakona o obveznim odnosima, jer da se radi o pravnom nepriznatom obliku naknade štete.

U suvremenim demokratskim državama posebno se štiti pravo osobnosti svake ljudske osobe, ...

Pojam prava osobnosti Zakon o obveznim odnosima daje u članku 19. stavku 2. gdje se kao prava osobnosti u smislu tog Zakona navode: pravo na život, tjelesno i duševno zdravlje, ugled, čast, dostojanstvo, ime, privatnost osobnog i obiteljskog života, sloboda i dr.

Ne predstavlja stoga neimovinsku štetu samo pojava fizičkog ili psihičkog bola ili straha ... ili pak smanjene životne aktivnosti ... nego i svaka povreda osobnosti i dostojanstva prema citiranom članku 19. sada važećeg Zakona o obveznim odnosima.

Utvrđeno stanje ... upućuje upravo na povredu dostojanstva podnositelja ustavne tužbe i predstavlja osnovu zahtjeva za popravljavanje neimovinske štete.

Na sve to podnositelj ustavne tužbe ima pravo i bez obzira na to što je u svojoj tužbi štetu specificirao kao zahtjev za naknadu štete zbog smanjenja općeživotnih i radnih sposobnosti ..., pretrpljenih bolova ... i pretrpljenog straha ...

Parnični sud odlučuje (u pravilu) samo o činjenicama koje su stranke iznijele, odnosno provodi dokaze koje su stranke predložile ... U konkretnom slučaju je, međutim, pogrešno zaključiti da je podnositelj ustavne tužbe kao tužitelj u parnici iznio samo činjenične tvrdnje o smanjenju općeživotnih i radnih sposobnosti, proživljenim bolovima i pretrpljenom strahu. On u sadržaju tužbe također dosta jasno govori i o ostalim osjećajima nelagode zbog neuvjetnog prostora u zatvoru što ujedno predstavlja i osnovu da parnični sud i o tome raspravlja i odlučuje. Do sada redovni sudovi taj dio problema nisu uzeli u obzir.

...

Stoga valja zaključiti da je u ovom slučaju došlo do povrede ljudskog ustavnog i osobnog dobra, jer je podnositelj bio u zatvorskim uvjetima koji nisu sukladni standardima koji su propisani Zakonom o izdržavanju kazne zatvora, a isti su protivni i pravnom standardu koji je propisan člankom 25. stavkom 1. Ustava. Zbog toga su sudovi dužni odrediti odštetu i za tu povredu ljudskog dostojanstva.“

45. Dana 17. ožujka 2009. u predmetu br. U-III-4182/2008, Ustavni sud usvojio je ustavnu tužbu koju je podnio pritvorenik zbog uvjeta pritvora u Zatvoru u Zagrebu. U izreci odluke utvrdio je povredu prava podnositelja zahtjeva na čovječno postupanje prema njemu i poštovanje njegovog

dostojanstva. Također je naložio Vladi da prilagodi objekt Zatvora u Zagrebu potrebama pritvorenika u razumnome roku, ne duljem od pet godina. Mjerodavni dio te odluke glasi kako slijedi:

„[Glede zabrane mučenja]

17.1. ... Ustavni sud napominje kako odredbe članka 74. stavka 3. Zakona o izvršavanju kazne zatvora propisuju, uz ostalo, prostorni standard za jednog zatvorenika na sljedeći način:

Prostorije u kojima borave zatvorenici moraju biti čiste, suhe i dovoljno prostrane. Za svakog zatvorenika u spavaonici mora biti najmanje 4 m² i 10 m³ prostora.

... činjenica prenapučenosti Zatvora u Zagrebu ne može [se] prihvatiti kao objašnjenje za loš položaj podnositelja u svjetlu njegova smještaja u spornoj prostoriji te uvjeta života u njoj. Pri tome, Ustavni sud upozorava da se radi o pritvoreniku, a ne o zatvoreniku, kojem se u smislu pretpostavke okrivljenikove nedužnosti, kako je ranije istaknuto, ustavno pravo na osobnu slobodu smije manje ograničiti nego zatvoreniku.

17.2. Ocjenjujući kvalitetu medicinske pomoći, Ustavni sud prihvaća navode uprave Zatvora u Zagrebu o zadovoljavajućem stupnju te pomoći. Međutim, uprava zatvora mora, vodeći računa o općem načelu suzbijanja štetnih učinaka prenapučenosti pojačanom skrbi za pritvorenike i zatvorenike, uspostaviti za pritvorenike standarde korištenja dodatne medicinske pomoći angažiranjem vanjskih liječničkih usluga, koje neće ovisiti o diskrecijskoj ocjeni uprave zatvora.

17.3. Konačno, Ustavni sud ocjenjuje da je pravni režim posjeta članova obitelji pritvorenicima i zatvorenicima, u uvjetima prenapučenosti, neprimjeren, kako u pogledu duljine dopuštenog kontakta, tako i u pogledu procedure koja se na članove obitelji primjenjuje i koja ... bitno umanjuje smisao takvih kontakata ...

...

22. Ustavni sud je iz razloga navedenih u točkama ... 17. [ove odluke] ocijenio da su podnositelju uvjetima smještaja i života u zatvoru za izvršavanje pritvora, koji u svojoj ukupnosti predstavljaju ponižavajuće postupanje, povrijeđena ustavna prava zajamčena člankom 23. i 25. stavkom 1. Ustava, kao i odredbom članka 3. Europske konvencije.

Ustavni sud nije razmatrao mogućnost dodjele pravične naknade podnositelju za ove povrede ustavnih odnosno konvencijskih prava, jer u hrvatskom pravnom poretku za to postoji drugo, učinkovito pravno sredstvo (v. odluku Ustavnog suda broj: U-III-1437/07 od 23. travnja 2008.) [vidi stavak 44. gore].

...“

46. U istom je predmetu Ustavni sud naglasio sljedeće:

„[U]stavna tužba o navodnoj povredi prava zajamčenih člankom 25. stavkom 1. Ustava postaje supsidijarno pravno sredstvo koje se može iskoristiti tek nakon iscrpljenja [preventivnog pravnog sredstva pred mjerodavnim sudovima].“

47. Stoga je Ustavni sud u kasnijim predmetima proglasio nedopuštenima, zbog neiscrpljivanja mjerodavnih pravnih sredstava pred nižim tijelima, ustavne tužbe koje se odnose na zatvorske uvjete koje su podnijeli zatvorenici koji se prethodno nisu žalili sucu izvršenja zbog navodno neprikladnih uvjeta njihova boravka u zatvoru (U-III-Bi-4989/2012, 1. lipnja 2016.; U-III-Bi-2475/2016, 5. listopada 2016).

48. Dana 3. studenoga 2010. godine u predmetu br. U-III-64744/2009, Ustavni sud usvojio je tužbu koju je podnio zatvorenik u vezi s njegovim boravkom u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu, iako je nakon podnošenja ustavne tužbe bio premješten u drugu zatvorsku ustanovu. Ustavni sud utvrdio je povredu ustavnog prava podnositelja ustavne tužbe na čovječno postupanje i poštovanje dostojanstva zajamčenog člankom 25. Ustava.

49. U pogledu pitanja iscrpljenosti pravnih sredstava, Ustavni sud utvrdio je da je podnositelj ustavne tužbe iskoristio preventivna pravna sredstva podnošenjem prigovora nadležnom sucu izvršenja, što mu je omogućilo da podnese ustavnu tužbu. U pogledu mogućnosti dobivanja naknade štete, Ustavni sud je naglasio:

„Ustavni sud napominje da podnositelj ima pravnu mogućnost ostvarivanja prava na primjerenu naknadu zbog nečovječnih uvjeta smještaja i života u Zatvorskoj bolnici, koje može ostvariti u redovnom sudskom postupku.“

50. Prema praksi Ustavnog suda, podnositelj ustavne tužbe koji prigovara neprikladnim uvjetima boravka u zatvorskoj ustanovi, a koji je, nakon uspješne primjene preventivnog pravnog sredstva pred sucem izvršenja, zatim premješten u drugu zatvorsku ustanovu, ponovo je dužan upotrijebiti to pravno sredstvo pred sucem izvršenja u vezi s navodno neprikladnim uvjetima boravka u zatvorskoj ustanovi u koju je premješten. U velikom broju takvih predmeta, iako u biti ispituje pitanje iscrpljenja pravnih sredstava, Ustavni sud ne nalazi povredu prava zatvorenika (U-III-5495/2011, 7. listopada 2015.; U-III-835/2012, 2. prosinca 2015.).

51. Ustavni sud nedavno je utvrdio da podnositelji ustavne tužbe nisu obvezni koristiti preventivno pravno sredstvo pred sucem izvršenja da bi im se formalno dopustilo da podnesu tužbu za naknadu štete pred građanskim sudovima. To je pojašnjeno u nedavnoj vodećoj odluci Ustavnog suda, U-III-5725/2016 od 19. prosinca 2017. godine, u kojoj je Ustavni sud istaknuo sljedeće:

„Drugostupanski sud je također naveo da je podnositelj još za vrijeme izdržavanja kazne zatvora mogao podnijeti pritužbu na [neodgovarajuće] uvjete u zatvoru u smislu članka 15. Zakona o izvršavanju kazne zatvora, kako bi se [zatvorski] uvjeti poboljšali dok je još bio u zatvoru. Time taj sud nije uvjetovao dosuđenje naknade štete prethodnim korištenjem tog pravnog sredstva, kako to smatra podnositelj, već je samo upozorio na postojanje učinkovitog pravnog sredstva kojim se zatvorenici mogu koristiti u svim onim situacijama u kojima smatraju da su uvjeti u zatvoru nezakonito uređeni.“

52. U citiranom se predmetu Ustavni sud pozvao na relevantna načela iz presude *Muršić* (prethodno citirano) kao standarde koje treba primjenjivati prilikom ocjenjivanja uvjeta smještaja u zatvoru. Također je protumačio postupovnu dužnost iz članka 25. stavka 1. Ustava prema kojoj, prilikom ispitivanja građanske tužbe za naknadu štete koja se odnosi na neprikladne uvjete boravka u zatvoru, građanski sudovi moraju propisno utvrditi sve okolnosti uvjeta smještaja podnositelja. Ako sudovi utvrde da su takvi uvjeti

bili neprikladni, to stvara osnovu za dosuđivanje naknade štete, kao što je već objašnjeno u predmetu U-III-1437/2007 (vidi stavak 44. gore; vidi također U-III-272/2017 od 20. prosinca 2018., stavak 14., s daljnjim referencama).

53. U nekoliko kasnijih odluka u kojima su podnositelji podnijeli ustavne tužbe nakon što su odbijene njihove tužbe za naknadu štete zbog neprikladnih uvjeta u zatvoru, Ustavni sud je slijedio svoj pristup u predmetu U-III-5725/2016 i ispitao te prigovore iz perspektive postupovne dužnosti građanskih sudova da rasvijetle okolnosti boravka bivšeg zatvorenika na temelju članka 25. stavka 1. Ustava, ponekad zasebno, a ponekad u vezi s člankom 29. stavkom 1. Ustava. Prilikom te ocjene Ustavni sud naglašava da je prvenstveno na nižim sudovima da rješavaju sporove pred njima i da on može intervenirati samo u slučaju proizvoljnosti u njihovim odlukama (U-III-2388/2015, 26. veljače 2018., odbijena kao neosnovana; U-III-181/2017, 19. travnja 2018. i U-III-1630/2017, 30. svibnja 2018., obje usvojene i presude nižih sudova ukinute; vidi također raniju sudsku praksu, U-III-703/2016, 27. travnja 2016.; U-III-4340/2015, 13. srpnja 2016.; U-III-1573/2016, 14. srpnja 2016.).

54. Međutim, u nekim predmetima u kojima su podnositelji podnijeli ustavne tužbe nakon što su odbijene njihove tužbe za naknadu štete koje se odnose na neprikladne uvjete boravka u zatvoru, Ustavni sud sam je ispitao (ne)odgovarajuću prirodu uvjeta boravka u zatvoru na temelju članka 25. stavka 1. Ustava (U-III-145/2017, 10. srpnja 2018.; U-III-4077/2017, 13. rujna 2018.).

C. Ostali mjerodavni domaći materijali

55. U periodičnim godišnjim izvješćima za 2011. i 2012. godine Pučki pravobranitelj Republike Hrvatske izvijestio je o općem problemu prenapučenosti zatvora u Hrvatskoj. Isti problem istaknut je i u Izvješću pučkog pravobranitelja za 2012. godinu koji djeluje u svojstvu Nacionalnog preventivnog mehanizma u okviru Fakultativnog protokola uz Konvenciju protiv mučenja i drugog okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (OPCAT).

56. U Izvješću za 2011. godinu Kaznionica u Glini spomenuta je kao primjer uspješnog proširenja kapaciteta zatvora, što je stvorilo pozitivan utjecaj na smanjenje prenapučenosti zatvora općenito. Međutim, u Izvješćima za 2011. i 2012. godinu izražena je bojazan zbog činjenice da su stomatološke tretmane u Kaznionici u Glini pružale dvije vanjske klinike, pa je stoga prosječno vrijeme čekanja na takav tretman bilo oko četiri mjeseca. U Izvješću za 2011. godinu također se navodi da je najviše pritužbi na uvjete boravka u zatvoru podneseno u odnosu na Zatvor u Zagrebu, a Izvješće za 2012. godinu odnosilo se na probleme neprikladnih uvjeta boravka u zatvoru koje je Sud utvrdio u predmetu *Longin protiv Hrvatske* (br. 49268/10, 6.

studenoga 2012.) i Ustavni sud u predmetu U-III-4182/2008 (vidi stavak 45. gore).

57. U općem izvješću o uvjetima života u zatvorima u Hrvatskoj, br. U-X-5464/2012 od 12. lipnja 2014., Ustavni sud Republike Hrvatske identificirao je problem prenapučenosti zatvora i uputio nadležna tijela da poduzmu proaktivnije mjere za osiguranje odgovarajućih uvjeta u zatvorima za sve vrste zatvorenika, kako je predviđeno mjerodavnim domaćim pravom i međunarodnim standardima.

III. MJERODAVNI MEĐUNARODNI MATERIJALI

58. Mjerodavna izvješća Europskog odbora za sprečavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja („CPT“) koja se odnose na Hrvatsku mogu se pronaći u presudi *Muršić* (prethodno citirano, stavak 54.).

59. U izvješću koje se odnosilo na njegov posjet 2012. godine [CPT/Inf (2014) 9] CPT je spomenuo sljedeće u vezi sa Zatvorom u Zagrebu i Kaznionicom u Glini:

30. Kaznionica u Glini, koja se nalazi oko 70 kilometara jugozapadno od Zagreba, bivši je kazneno-popravni dom za maloljetnike koji je nakon 1995. godine postao ustanova za osuđene odrasle muške zatvorenike. U vrijeme posjeta, u njoj je bilo smješteno 564 osuđenih muških zatvorenika, sa službenim kapacitetom od 716 mjesta. Ustanova uključuje dva glavna smještajna bloka (od kojih je jedan stavljen u uporabu tek 2011. godine) i zasebnu zatvorenu zgradu za zatvorenike koji su ovisnici o drogama.

...

Zatvor u Zagrebu koji se nalazi na jugu grada, ima službeni kapacitet od 400 mjesta. U vrijeme posjeta u njemu je bilo smješteno 910 zatvorenika, od čega je njih 339 bilo u pritvoru, 537 ih je bilo osuđeno, a 34 su počinila prekršaje; populacija zatvorenika uključivala je 20 odraslih žena i tri maloljetnika. Zatvor se sastoji od devet modula s sobama i u njemu se nalazi i Centar za dijagnostiku u Zagrebu koji prima osuđene zatvorenike iz cijele države na samom početku njihovog izdržavanja kazne i odlučuje o njihovoj daljnjoj raspodjeli.

...

34. Materijalni uvjeti u zatvoru bili su u cjelini dobri u novootvorenom smještajnom bloku *Kaznionice u Glini*; sobe su bile prikladno opremljene, odgovarajuće ventilirane i imale su dovoljno umjetne rasvjete i pristupa prirodnom svjetlu. Uvjeti u izvornom smještajnom bloku (tzv. „*internat*“) bili su nepovoljniji, s sobama koje su loše održavane i koje nemaju adekvatan pristup prirodnom svjetlu. Nekoliko zatvorenika koji su prethodno bili smješteni u „*internatu*“ naveli su učestalo prisustvo štakora u prostorijama. Slijedom toga, u vrijeme posjeta 2012. godine samo je prizemlje izvornog bloka bilo u funkciji. Uvjeti u smještajnom modulu 4, u kojem su smješteni zatvorenici na zamjenskoj terapiji, bili su uglavnom oskudni i imali su loš pristup prirodnom svjetlu; nadalje, neki tuševi nisu pravilno funkcionirali.

Zatvor u Zagrebu, koji radi s više nego dvostrukim službenim kapacitetom, bio je obilježen negativnim posljedicama prenapučenosti. Ipak, sobe su bile u dobrom stanju, bili su dobro prozračene i imale su odgovarajuću umjetnu rasvjetu. Međutim, one sobe modula 1, 4 i 7 koje gledaju na dvorišta imale su metalne kapke postavljene ispred prozora koji su u velikoj mjeri ograničavali pristup prirodnom svjetlu. Nadalje, pridodani sanitarni čvorovi u većini soba bili su samo polu-odijeljeni, a zatvorenici su se žalili na nedostatak privatnosti i loše higijenske uvjete. Izaslanstvo je doista utvrdilo da je situacija ostala identična onoj opisanoj u odluci Ustavnog suda U-III-4182/2008 ...“

60. U izvješću koje se odnosilo na njegov posljednji posjet Hrvatskoj u 2017. godini [CPT/Inf (2018) 44] CPT je naveo sljedeće u vezi sa Zatvorom u Zagrebu:

„Uvjeti boravka u Zatvoru u Zagrebu poboljšani su od posjeta CPT-a 2012. godine u onim prostorijama koje su nedavno renovirane (tj. većina soba modula 1 i 4 i, u manjoj mjeri, modula 7) i u kojima su zidovi oličeni, zamijenjen je namještaj i pridodani sanitarni čvorovi su u potpunosti odijeljeni. Ipak, uvjeti su ostali nedostatni u nerenoviranim prostorijama u kojima polu-odijeljeni pridodani sanitarni čvor i dalje nije osiguravao privatnost zatvorenika, kao ni u modulu 10 za smještaj zatvorenica u kojim su pridodani sanitarni čvorovi bili samo polu-odijeljeni, nužnici trošni i zajednički prostori za tuširanje loše održavani; uvjeti su bili posebno kritični u dvije spavaonice u kojima su smješteni prekršitelji u odjelu 7, s oštećenim namještajem i sanitarnim instalacijama, oštećenim prozorskim staklom i neispravnom umjetnom rasvjetom. Sobe modula 1, 4 i 7 s pogledom na dvorišta još uvijek su imale metalne kapke ispred prozora koji su ljeti onemogućavali pristup prirodnom svjetlu i ventilaciji.

CPT preporučuje da hrvatske vlasti nastave ulagati napore u poboljšanje uvjeta boravka u posjećenim zatvorskim ustanovama, posebice:

...

- u Zatvoru u Zagrebu, hitnim ubrzavanjem kompletne obnove nerenoviranih soba s posebnim naglaskom na dvije spavaonice za prekršitelje modula 7, kao i na sanitarne i zajedničke sanitarne prostorije modula 10 te uklanjanje kapaka ispred prozora u modulima 1, 4 i 7.“

61. U svojem 21. Općem izvješću (CPT/Inf (2011) 28) CPT se posebno bavio pitanjem samice. U mjeri u kojoj je to relevantno za ovaj predmet, izvješće glasi kako slijedi:

„Vrste samica i njihov legitimitet

56. Postoje četiri glavne situacije u kojima se koristi samica. Svaka od njih ima svoje obrazloženje i na svaku od njih treba gledati drukčije:

...

(d) Samice u svrhu zaštite

Svaki zatvorski sustav ima zatvorenike koji mogu zatražiti zaštitu od drugih zatvorenika. To može biti zbog prirode njihovog kaznenog djela, njihove suradnje s kaznenopravnim tijelima, rivalstva među bandama, dugova izvan ili unutar zatvora ili opće ranjivosti osobe. Iako se za mnoge zatvorenike u tim okolnostima može skrbiti u općoj zatvorskoj populaciji, za neke je rizik takav da zatvor može ispuniti svoju dužnost pažnje prema pojedincima samo na način da ih drži odvojene od svih drugih zatvorenika. To se može učiniti na vlastiti zahtjev zatvorenika ili na inicijativu uprave

kada se to smatra potrebnim. Bez obzira na postupak, činjenica je da zatvoreniku može biti vrlo teško izaći iz zaštite tijekom preostalog dijela kazne - a možda čak i tijekom naknadne kazne zatvora.

Države imaju obvezu osigurati sigurno okruženje za zatvorenike i trebale bi pokušati ispuniti ovu obvezu tako što će omogućiti što veću socijalnu interakciju među zatvorenicima, a da je to u skladu s održavanjem reda. Trebalo bi pribjegavati korištenju samice radi zaštite samo ako apsolutno ne postoji drugi način postizanja sigurnosti dotičnog zatvorenika.“

PRAVO

I. ISCRPLJIVANJE DOMAĆIH PRAVNIH SREDSTAVA I NAVODNA POVREDA ČLANKA 13. KONVENCIJE

A. Tvrdnje stranaka

1. Vlada

62. Vlada je tvrdila da podnositelj zahtjeva nije pravilno iscrpio dostupna i učinkovita domaća pravna sredstva u odnosu na svoje navode o neprikladnim uvjetima boravka u zatvoru. Konkretno, tijekom boravka u Zatvoru u Zagrebu nije se žalio pred nadležnim sucem izvršenja na neprikladne uvjete boravka u zatvoru i stoga nije pokrenuo relevantni sudski postupak u vezi s tim pitanjem. Da je pokušao upotrijebiti to pravno sredstvo, a u slučaju nepovoljnog ishoda, bio bi u mogućnosti podnijeti svoje pritužbe Ustavnom sudu. U svakom slučaju, ako je podnositelj zahtjeva smatrao da ne postoji učinkovito preventivno pravno sredstvo u vezi s uvjetima njegovog smještaja u Zatvoru u Zagrebu, trebao je podnijeti zahtjev Sudu u roku od šest mjeseci nakon njegovog premještanja u Kaznionicu u Glini.

63. U odnosu na smještaj podnositelja zahtjeva u Kaznionici u Glini, Vlada je istaknula da je propustio osporiti pred Ustavnim sudom odluku sutkinje izvršenja kojom se odbija njegova pritužba u kojoj prigovara neprikladnim uvjetima boravka u zatvoru. Prema mišljenju Vlade, tužba pred Ustavnim sudom protiv odluke suca izvršenja bila je učinkovito domaće pravno sredstvo, u smislu članka 13. Konvencije, za prigovore podnositelja zahtjeva na temelju članaka 3. i 8. Konvencije. Međutim, iz prakse Ustavnog suda proizlazi da je ustavna tužba koja se odnosi na neprikladne uvjete boravka u zatvoru trebala biti podnesena nakon korištenja pravnog sredstva pred sucem izvršenja. U suprotnom, da je ustavna tužba podnesena nakon neuspješnog ishoda naknadnog parničnog postupka, Ustavni sud bi je razmotrio samo kao prigovor protiv ishoda građanskog spora.

64. Unatoč tome, Vlada je objasnila da korištenje preventivnog pravnog sredstva pred sucem izvršenja nije preduvjet za korištenje kompenzacijskog

pravnog sredstva pred građanskim sudovima. Drugim riječima, ništa nije sprječavalo građanske sudove da dosude naknadu štete zbog neprikladnih uvjeta i zatvaranja ako podnositelj zahtjeva nije upotrijebio preventivno pravno sredstvo. Međutim, u praksi je uporaba preventivnog pravnog sredstva, koja je rezultirala odlukom suca izvršenja ili Ustavnog suda, olakšavala postupak donošenja odluka pred građanskim sudovima.

65. U svakom slučaju, prema mišljenju Vlade, to ne znači da podnositelj zahtjeva nije morao iskoristiti domaća pravna sredstva koja se tiču navodno neprikladnih uvjeta boravka u zatvoru kako to zahtjeva sudska praksa Suda, odnosno tako da prvo pravilno iskoristi preventivno pravno sredstvo, a tek nakon toga podnese tužbu pred nadležnim sudom. Međutim, budući da je to propustio učiniti, nije ispravno iscrpio domaća pravna sredstva koja se odnose na njegove prigovore pred Sudom.

2. Podnositelj zahtjeva

66. Podnositelj zahtjeva tvrdio je da je, žaleći se sutkinji izvršenja i pokrećući parnični postupak za naknadu štete, ispunio zahtjev za iscrpljenjem domaćih pravnih sredstava u pogledu uvjeta njegova smještaja u zatvoru. Istaknuo je da je prema praksi Suda, u slučaju postojanja više pravnih sredstava koja teže istom cilju, on trebao koristiti samo jedno pravno sredstvo.

67. U pogledu njegovog propusta da iskoristi preventivno pravno sredstvo za vrijeme svog boravka u Zatvoru u Zagrebu, podnositelj zahtjeva objasnio je kako je mislio da će u tom zatvoru ostati samo kratko vrijeme. Također je tvrdio da bi zbog velike prenapučenosti u tom zatvoru njegova pritužba bila neučinkovita, jer ga je bilo nemoguće premjestiti u prikladne zatvorske uvjete. U svakom slučaju, kad je napustio Zatvor u Zagrebu, žalio se na uvjete smještaja u tom zatvoru u svojoj građanskoj tužbi pred nadležnim sudom.

68. U pogledu njegovog smještaja u Kaznionici u Glini, smatrao je da je pravilno iskoristio preventivna, a zatim i kompenzacijska pravna sredstva. Točno je da nije podnio ustavnu tužbu protiv odluke sutkinje izvršenja, ali, prema njegovom mišljenju, nedavna praksa Ustavnog suda pokazala je da to nije učinkovito pravno sredstvo za pritužbe u vezi s neprikladnim uvjetima boravka u zatvoru. U svakom slučaju, čak i da je Ustavni sud utvrdio povredu njegovog prava na odgovarajuće uvjete smještaja u zatvoru, to ne bi imalo učinka s obzirom na veliku prenapučenost u hrvatskim zatvorima, zbog čega je bilo koje preventivno pravno sredstvo bilo uzaludno.

69. Podnositelj zahtjeva nadalje je tvrdio da se građanska tužba pokazala kao neučinkovito kompenzacijsko pravno sredstvo za navode o neprikladnim uvjetima boravka u zatvoru. Konkretno, građanska tužba se može podnijeti tek nakon opterećujućeg postupka prijateljske nagodbe s Državnim odvjetništvom. Štoviše, u praksi nije pružala nikakvu zadovoljstinu zatvorenicima, a građanski sudovi su natjerali tužitelje da snose prekomjerne troškove postupka i izdatke Državnog odvjetništva za zastupanje države, u

rasponu od oko 600 do više od 3.000 eura. Daljnja pritužba u tom pogledu pred Ustavnim sudom također je bila neučinkovita zbog, posebice, nedavne prakse Ustavnog suda kojom se sve takve pritužbe proglašavaju nedopuštenima.

70. Podnositelj zahtjeva također je tvrdio da iako je ranija sudska praksa Ustavnog suda zahtijevala potpuno iscrpljivanje preventivnog pravnog sredstva pred sućem izvršenja kao preduvjet za dopuštenost ustavne tužbe pred njim, nedavna sudska praksa tog suda dopuštala je podnositeljima ustavne tužbe da koriste kompenzacijsko pravno sredstvo na građanskim sudovima, te da zatim po potrebi podnesu ustavnu tužbu pred Ustavnim sudom. Ta se sudska praksa može uočiti u odluci Ustavnog suda od 19. prosinca 2017. (vidi stavak 51. gore), koja jasno ukazuje da uporaba preventivnog pravnog sredstva nije preduvjet za podnošenje tužbe za naknadu štete. U svakom slučaju, prema mišljenju podnositelja zahtjeva, Ustavni sud je pogrešno primijenio sudske prakse Suda, pa je to stoga bilo neučinkovito pravno sredstvo za pritužbe na neprikladne uvjete boravka u zatvoru.

B. Ocjena suda

1. Pregled sudske prakse Suda

(a) U odnosu na učinkovita pravna sredstva na temelju članka 13. Konvencije općenito i konkretno u pogledu uvjeta boravka u zatvoru

71. Mjerodavna načela o primjeni članka 13. Konvencije općenito i konkretno u odnosu na uvjete smještaja u zatvoru iscrpno su navedena u presudi *Neshkov i drugi protiv Bugarske* (br. 36925/10 i pet drugih predmeta, 27. siječnja 2015.), čiji mjerodavni dio glasi kako slijedi:

„180. Članak 13. Konvencije jamči da je na nacionalnoj razini dostupno pravno sredstvo kojim se u praksi izvršava bit konvencijskih prava i sloboda neovisno o obliku u kojem se ona jamče u okviru pravnog poretka visoke ugovorne stranke. Učinak ovog članka se ogleda u zahtjevu za postojanje domaćeg pravnog sredstva koje se bavi suštinom dokazivog prigovora na temelju Konvencije i pružanjem odgovarajuće zadovoljštine. Ovo pravno sredstvo mora biti učinkovito u praksi i u zakonu, s tim da se podrazumijeva da takva učinkovitost ne ovisi o sigurnosti povoljnog ishoda za dotičnu osobu (vidi, među brojnim drugim izvorima prava, *M.S.S. protiv Belgije i Grčke* [VV], br. 30696/09, stavci 288.-289., ECHR 2011).

181. Opseg obveze iz članka 13. ovisi o prirodi prigovora oštećene osobe na temelju Konvencije. S obzirom na prigovore na temelju članka 3. na nečovječne ili ponižavajuće uvjete smještaja u zatvoru, moguće su dvije vrste zadovoljštine: poboljšanje tih uvjeta i naknada za štetu nastalu kao posljedica istih. Stoga je za osobu koja se drži u takvim uvjetima od najveće vrijednosti pravno sredstvo koje može brzo zaustaviti postojeću povredu i koje je doista neophodno s obzirom na poseban značaj koji se pridaje pravu na temelju članka 3. Međutim, nakon što se sporna situacija okonča jer je ta osoba puštena na slobodu ili dovedena u uvjete koji ispunjavaju zahtjeve članka 3., trebala bi imati izvršivo pravo na odštetu za bilo koju povredu koja se već dogodila.

Drugim riječima, u ovom području preventivna i kompenzacijska pravna sredstva moraju se nadopunjavati da bi se smatrala učinkovitima (vidi *Ananyev i drugi*, prethodno citirano, stavci 96.-98. i 214.).

182. Tijelo navedeno u članku 13. Konvencije ne mora biti sudsko (vidi *Klass i drugi protiv Njemačke*, 6. rujna 1978., stavak 67., Serija A br. 28, i, nedavno, *Centar za pravna istraživanja u ime Valentina Câmpeanua protiv Rumunjske* [VV], br. 47848/08, stavak 149., 17. srpnja 2014.). Sud je već utvrdio da pravna sredstava u odnosu na uvjete smještaja u zatvoru pred upravnim tijelom mogu zadovoljiti zahtjeve ovog članka (vidi *Norbert Sikorski protiv Poljske*, br. 17599/05, stavak 111., 22. listopada 2009.; *Orchowski protiv Poljske*, br. 17885/04, stavak 107., 22. listopada 2009.; i *Torreggiani i drugi* [protiv Italije, br. 43517/09 i 6 drugih predmeta, stavak 51., 8. siječnja 2013.]). Međutim, ovlasti i postupovna jamstva koja posjeduje neko tijelo mjerodavni su za utvrđivanje je li pravno sredstvo pred njim učinkovito (vidi *Klass i drugi*, stavak 67., i *Centar za pravna istraživanja u ime Valentina Câmpeanua*, stavak 149., oba predmeta prethodno citirana).

183. Na primjer, da bi preventivno pravno sredstvo u odnosu na uvjete smještaja u zatvoru pred upravnim tijelom bilo učinkovito, to tijelo mora (a) biti neovisno od tijela zaduženih za zatvorski sustav, (b) osigurati učinkovito sudjelovanje zatvorenika u ispitivanju njihovih prigovora, (c) osigurati brzo i pažljivo rješavanje pritužbi zatvorenika; (d) imati na raspolaganju širok raspon pravnih alata za iskorjenjivanje problema koji su temelj ovih pritužbi i (e) moći donositi obvezujuće i izvršive odluke (vidi *Ananyev i drugi*, prethodno citirano, stavci 214.-216. i 219.). Svako takvo pravno sredstvo također mora moći pružiti zadovoljštinu u razumno kratkim vremenskim rokovima (vidi *Torreggiani i drugi*, prethodno citirano, stavak 97.).

184. Što se tiče kompenzacijskih pravnih sredstava u odnosu na uvjete boravka u zatvoru, bilo da su sudska ili administrativna, teret dokazivanja nametnut tužitelju ne smije biti prekomjeran. Iako se od zatvorenika može zahtijevati da iznesu predmet *prima facie* i predoče dokaze koji su lako dostupni, poput detaljnog opisa spornih uvjeta, izjava svjedoka ili pritužbi prema i odgovora od zatvorskih vlasti ili nadzornih tijela, potom je na vlastima da pobiju navode. Pored toga, postupovna pravila koja uređuju ispitivanje zahtjeva za naknadu štete moraju biti u skladu s načelom poštenosti sadržanim u članku 6. stavku 1. Konvencije, uključujući zahtjev razumnog roka, a pravila koja uređuju troškove ne smiju staviti prekomjeran teret na zatvorenika ako je njegov tužbeni zahtjev opravdan. Naposljetku, od tužitelja se ne bi trebalo tražiti da utvrde kako su se određeni službenici nezakonito ponašali. Loši uvjeti smještaja u zatvoru nisu nužno posljedica propusta pojedinih službenika, već su često rezultat širokog raspona različitih čimbenika (ibid., stavci 228.-229.).

185. Učinkovito pravno sredstvo koje se zahtijeva člankom 13. jest sredstvo u okviru kojeg domaće tijelo ili sud koji se bavi predmetom mora razmotriti bit prigovora na temelju Konvencije. Na primjer, u predmetima u kojima je ovaj prigovor podnesen na temelju članka 8. Konvencije, to znači da domaće tijelo mora, između ostalog, ispitati je li miješanje u prava podnositelja zahtjeva bilo nužno u demokratskom društvu radi postizanja legitimnog cilja (vidi *Smith i Grady protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 33985/96 i 33986/96, stavak 138., ECHR 1999-VI; *protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 44647/98, stavak 106., ECHR 2003-I; i *Hatton i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], br. 36022/97, stavak 141., ECHR 2003-VIII). Isto vrijedi za prigovore na temelju članka 9. Konvencije (vidi *Hasan i Chaush protiv Bugarske* [VV], br. 30985/96, stavak 100., ECHR 2000-XI), i članka 10. Konvencije (vidi *Glas Nadezhda EOOD i Anatolij Elenkov protiv Bugarske*, br. 14134/02, stavci 68.-70., 11. listopada 2007.).

186. U predmetima kao što je ovaj, u kojima se prigovor koji zahtijeva ispitivanje na domaćoj razini temelji na članku 3. Konvencije, domaće tijelo ili sud koji se bavi predmetom mora preispitati postupanja ili propuste koji navodno predstavljaju povredu ovog članka u skladu s načelima i standardima koje je Sud utvrdio u svojoj sudskoj praksi; na primjer, u odnosu na silu upotrijebljenu tijekom operacija uhićenja, je li ta sila premašila ono što se može smatrati krajnje neophodnim u danim okolnostima (vidi *Ivan Vasilev protiv Bugarske*, br. 48130/99, stavci 75.-78., 12. travnja 2007.). Isto vrijedi i za analogne prigovore na temelju članka 2. Konvencije (vidi *Vasil Sashov Petrov protiv Bugarske*, br. 63106/00, stavak 60., 10. lipnja 2010.).

187. Dakle, da bi domaće pravno sredstvo u odnosu na uvjete boravka u zatvoru bilo učinkovito, tijelo ili sud koji je nadležan za predmet mora postupati u skladu s mjerodavnim načelima utvrđenim u sudskoj praksi Suda na temelju članka 3. Konvencije. ... Budući da je najvažnija stvarna situacija, a ne prividna, puko pozivanje na ovaj članak u domaćim odlukama nije dostatno; predmet mora biti ispitan u skladu sa standardima koji proizlaze iz sudske prakse Suda.

188. Ako domaće tijelo ili sud koji se bavi predmetom utvrdi, bilo u biti ili izričito, da je došlo do povrede članka 3. Konvencije u odnosu na uvjete u kojima je dotična osoba boravila ili boravi, mora dodijeliti odgovarajuću zadovoljštinu.

189. U kontekstu preventivnih pravnih sredstava, ta se zadovoljština može, ovisno o prirodi temeljnog problema, sastojati ili od mjera koje utječu samo na dotičnog zatvorenika ili - na primjer, što se tiče prenapučenosti - od širih mjera kojima se mogu riješiti situacije masovnih i istodobnih povreda prava zatvorenika koje su posljedica neprikladnih uvjeta u određenoj kazneno-popravnoj ustanovi (vidi *Ananyev i drugi*, prethodno citirano, stavak 219.).

190. U kontekstu kompenzacijskih pravnih sredstava, novčana naknada bi trebala biti dostupna bilo kojem sadašnjem ili bivšem zatvoreniku koji je držan u nečovječnim ili ponižavajućim uvjetima i koji je podnio zahtjev u tom smislu. Utvrđenje da uvjeti nisu ispunjavali zahtjeve članka 3. Konvencije dovodi do snažne pretpostavke da su oštećenoj osobi nanijeli neimovinsku štetu. Domaća pravila i praksa koja uređuje djelovanje pravnog sredstva mora odražavati postojanje ove pretpostavke, a ne uvjetovati dosuđivanje odštete sposobnošću podnositelja zahtjeva da ekstrinzičnim dokazima dokaže postojanje neimovinske štete u obliku emocionalne patnje (ibid., stavak 229; vidi također *Iovchev [protiv Bugarske]*, br. 41211/98, stavak 146., 2. veljače 2006.)).

191. Naposljetku, zatvorenici moraju biti u mogućnosti koristiti pravna sredstva bez straha da će zbog toga dobiti kaznu ili imati negativne posljedice (vidi Pravilo 70.4 Europskih zatvorskih pravila iz 2006. ... kao i, *mutatis mutandis*, *Marin Kostov protiv Bugarske*, br. 13801/07, stavci 47.-48., 24. srpnja 2012.).“

72. Na temelju gore navedenih načela, Sud je nedavno ispitaio strukturne reforme u sustavima pravnih sredstava u različitim zemljama koja su uvedena kao odgovor na njegove pilot i vodeće presude u vezi s neprikladnim uvjetima boravka u zatvoru (vidi, posebice, *Torreggiani i drugi protiv Italije*, br. 43517/09 i 6 drugih predmeta, 8. siječnja 2013., koji se odnose na Italiju; *Varga i drugi protiv Mađarske*, br. 14097/12 i 5 drugih predmeta, 10. ožujka 2015., koji se odnose na Mađarsku; i *Shishanov protiv Republike Moldavije*, br. 11353/06, 15. rujna 2015.). Sud je time potvrdio svoju sudsku praksu prema kojoj preventivna i kompenzacijska pravna sredstva u tom kontekstu moraju biti komplementarna.

73. Konkretno, što se tiče preventivnog pravnog sredstva, u predmetu *Stella i drugi protiv Italije* ((odl.), 49169/09 et al., stavci 46.-55., 16. rujna 2014.), u odgovoru na pilot presudu *Torreggiani i drugi*, Sud je prihvatio da je prigovor sucu koji je odgovoran za izvršenje kazni - koji je kompetentan za donošenje obvezujućih odluka u vezi s uvjetima izvršavanja kazne zatvora - ispunio zahtjeve njegove sudske prakse. Slično tome, u predmetu *Domján protiv Mađarske* ((odl.), br. 5433/17, stavci 21.-23., 14. studenoga 2017.), u odgovoru na pilot presudu *Varga i drugi* (prethodno citirano), utvrđeno je da je prigovor podnesen upravitelju kaznene ustanove - koji je imao pravo naložiti preseljenje unutar ustanove ili premještaj u drugu ustanovu - koji je podvrgnut daljnjem sudskom preispitivanju, sukladan sa zahtjevima sudske prakse Suda (vidi također *Draniceru protiv Republike Moldavije* (odl.), br. 31975/15, stavci 32.-34., 12. veljače 2019., u vezi s prigovorom istražnom sucu koji može naložiti poboljšanje neprikladnih uvjeta boravka u zatvoru).

74. Što se tiče kompenzacijskog pravnog sredstva, Sud je prihvatio financijsku naknadu i, u nekim slučajevima, mogućnost smanjenja kazne kao primjerenog oblika zadovoljštine (vidi *Stella i drugi*, prethodno citirano, stavci 56.-63.; *Domján*, prethodno citirano, stavci 24.-29.; i *Draniceru*, prethodno citirano, stavci 35.-40.). U tom kontekstu valja napomenuti da se relevantno kompenzacijsko pravno sredstvo ispitano u predmetu *Stella i drugi* primjenjivalo na osobe koje su trenutačno u zatvoru, kao i na osobe koje su puštene na slobodu, ali samo ako to pravno sredstvo iskoriste šest mjeseci nakon izlaska iz zatvora. Štoviše, u predmetu *Domján* su u mjerodavnom pravu postavljena dva preduvjeta za uporabu kompenzacijskog pravnog sredstva: prvo, prethodna uporaba preventivnog pravnog sredstva ako broj dana provedenih u neprikladnim uvjetima boravka u zatvoru prelazi trideset (ako neprikladni uvjeti boravka u zatvoru postoje tijekom dužeg vremenskog razdoblja, nije potrebno podnijeti dodatni prigovor u roku od tri mjeseca); i drugo, poštovanje šestomjesečnog roka koji teče od dana kada su prestali postojati neprikladni uvjeti boravka u zatvoru ili, za one koji su već pušteni na slobodu na dan stupanja novog zakona na snagu, od konkretnog datuma određenog zakonom.

(b) U odnosu na iscrpljivanje domaćih pravnih sredstava i poštovanje pravila o 6 mjeseci općenito

75. Pravilo iscrpljivanja domaćih pravnih sredstava iz članka 35. stavka 1. Konvencije zahtijeva od onih koji žele pokrenuti postupak protiv države pred Sudom da najprije iskoriste pravna sredstva predviđena domaćim pravnim sustavom. Slijedom toga, visoke ugovorne stranke nisu odgovorne za svoja postupanja ili propuste u postupcima pred Sudom sve dok nisu dobile mogućnost da stvari isprave u okviru svog pravnog sustava. To se pravilo temelji na pretpostavci, koja se odražava u članku 13. Konvencije, s kojim je blisko povezana, da domaći pravni sustav pruža učinkovito pravno sredstvo koje se može baviti biti dokazivog prigovora na temelju Konvencije i

dodijeliti odgovarajući zadovoljštinu. Na taj način, to je važan aspekt načela da je zaštitni mehanizam koji se uspostavlja Konvencijom supsidijaran nacionalnim sustavima koji štite ljudska prava (vidi *Ananyev i drugi protiv Rusije*, br. 42525/07 i 60800/08, stavak 93., 10. siječnja 2012., i *Neshkov i drugi*, prethodno citirano, stavak 177., s daljnjim referencama).

76. Sud se poziva na opća načela iscrpljivanja domaćih pravnih sredstava navedena u predmetima *Vučković i drugi protiv Srbije* ((preliminarni prigovor) [VV], br. 17153/11 i 29 drugih predmeta, stavci 69.-77., 25. ožujka 2014.), i *Gherghina protiv Rumunjske* ([VV] (odl.), br. 42219/07, stavci 83.-88., 9. srpnja 2015.).

77. Sud također naglašava da su u načelu upravo domaća postupovna uređenja ta koja određuju iscrpljenost domaćih pravnih sredstava. Prema tome, podnositelji zahtjeva moraju poštovati primjenjiva pravila i postupke domaćeg prava, jer će u protivnom njihovi zahtjevi biti u suprotnosti s uvjetom utvrđenim u članku 35. Konvencije. Međutim, neiscrpljivanje domaćih pravnih sredstava ne može se predbaciti podnositelju zahtjeva ako je, unatoč tome što nije poštovao obrasce propisane zakonom, nadležno tijelo ipak ispitalo bit prigovora (vidi *Gäfgen protiv Njemačke* [VV], br. 22978/05, stavak 143., ECHR 2010). U pravilu, bilo bi pretjerano formalistički tražiti da podnositelji zahtjeva iscrpe pravno sredstvo koje ih nadležna domaća tijela ne bi obvezala da iscrpe (vidi *Vučković i drugi*, prethodno citirano, stavak 76.).

78. Sud nadalje primjećuje da su zahtjevi sadržani u članku 35. stavku 1. koji se tiču iscrpljivanja domaćih pravnih sredstava i roka od šest mjeseci međusobno blisko povezani, jer ne samo što su kombinirani u istome članku, nego su isto tako izrečeni u jednoj rečenici čije gramatičko tumačenje podrazumijeva takav međusobni odnos (vidi *Gregačević protiv Hrvatske*, br. 58331/09, stavak 35., 10. srpnja 2012., s daljnjim referencama). Sud mora ispitati poštovanje roka od šest mjeseci po službenoj dužnosti (vidi, među brojnim drugim predmetima, *Radomilja i drugi protiv Hrvatske* [VV], br. 37685/10 i 22768/12, stavak 138., 20. ožujka 2018.; vidi također *Norkin protiv Rusije* (odl.), br. 21056/11, stavak 11., 5. veljače 2013.).

79. U pravilu, šestomjesečni rok teče od datuma konačne odluke u postupku iscrpljivanja domaćih pravnih sredstava. Kada podnositelj nema na raspolaganju nijedno učinkovito pravno sredstvo, šestomjesečni rok teče od datuma radnje ili mjere kojima se prigovara, ili od datuma saznanja za tu radnju ili njezine posljedice, ili štetu nanесenu podnositelju (vidi *Ananyev i drugi protiv Rusije*, prethodno citirano, stavak 72., i predmete koji su u njemu citirani).

80. Drugim riječima, kada je već od samoga početka jasno da se upotreba pravnog sredstva ne može smatrati učinkovitom za prigovore podnositelja zahtjeva, upotreba tog pravnog sredstva ne može prekinuti tijekom šestomjesečnog roka. Kada, prema tome, podnositelj zahtjeva iskoristi očigledno postojeće pravno sredstvo i tek kasnije postane svjestan okolnosti

koje to pravno sredstvo čine neučinkovitim, Sud smatra da je sukladno smislu članka 35. stavka 1. da šestomjesečni rok teče od datuma kada je podnositelj zahtjeva postao svjestan ili je trebao postati svjestan tih okolnosti (vidi, među brojnim drugim predmetima, *Norkin*, prethodno citirano, stavci 15-16).

(b) Iscrpljivanje domaćih pravnih sredstava i poštovanje pravila o 6 mjeseci u predmetima koji se tiču uvjeta boravka u zatvoru

81. Pitanje jesu li pravna sredstava bila iscrpljena obično se utvrđuje u odnosu na datum podnošenja zahtjeva Sudu (vidi *Baumann protiv Francuske*, br. 33592/96, stavak 47., ECHR 2001-V (izvadci)). Dakle, podnositelji zahtjeva koji su i dalje u zatvoru u okolnostima na koje prigovaraju, dužni su iscrpiti dostupno i učinkovito preventivno pravno sredstvo prije nego što podnesu svoje prigovore Sudu (vidi, na primjer, *Stella i drugi*, prethodno citirano, stavak 67.).

82. Međutim, u predmetima u kojima su se neprikladni uvjeti boravka u zatvoru već završili, uporaba kompenzacijskog pravnog sredstva, kao što je građanska tužba za naknadu štete, obično je učinkovito pravno sredstvo u smislu članka 35. Konvencije (vidi, među brojnim drugim predmetima, *Lomiński protiv Poljske* br. 33502/09 (odl.), stavci 70.-73. 12. listopada 2010., i *Wersel protiv Poljske*, br. 30358/04, stavci 33.-36., 13. rujna 2011.; vidi također *Nikitin i drugi protiv Estonije*, br. 23226/16 i 6 drugih predmeta, stavak 129., 29. siječnja 2019.). U skladu s tim, Sud je utvrdio da bi, u slučaju da je podnositelj zahtjeva već bio pušten na slobodu kad je podnio svoj zahtjev Sudu, pravno sredstvo isključivo kompenzacijske naravi u načelu moglo biti učinkovito i moglo bi mu omogućiti pravednu zadovoljštinu zbog navodne povrede članka 3. (vidi, na primjer *Bizjak protiv Slovenije* (odl.), br. 25516/12, stavak 28., 8. srpnja 2014.; *Chatzivasiliadis protiv Grčke* (odl.), br. 51618/12, stavak 30., 26. studenoga 2013.; *Singh i drugi protiv Grčke*, br. 60041/13, stavci 33.-34., 19. siječnja 2017., i *Igbo i drugi protiv Grčke*, br. 60042/13, stavak 28., 9. veljače 2017., s daljnjim referencama).

83. Sud, međutim, primjećuje da u predmetima navedenima u prethodnom stavku nije utvrdio da je postojalo preventivno pravno sredstvo koje nudi učinkovito rješenje koje su podnositelji zahtjeva mogli i trebali iskoristiti tijekom boravka u zatvoru (vidi, na primjer *Singh i drugi*, prethodno citirano, stavci 35.-37.). Suprotno tome, za zemlje za koje je Sud utvrdio da postoji učinkovito preventivno pravno sredstvo, Sud je razmatrao učinkovitost kompenzacijskog pravnog sredstva u kombinaciji s uporabom učinkovitog preventivnog pravnog sredstva (vidi stavak 95. u nastavku, u odnosu na Hrvatsku; i, posebice, stavak 74. gore, u odnosu na druge zemlje). Iz toga slijedi da postoji važna razlika između predmeta koji su prethodno citirani (vidi stavak 82.) i onih predmeta, poput ovoga predmeta, u kojima domaći sustav pruža učinkovito preventivno pravno sredstvo.

84. U tom kontekstu treba naglasiti da Sud nije smatrao da je tužba za naknadu štete alternativa pravilnoj uporabi preventivnog pravnog sredstva

(vidi *Stella i drugi*, prethodno citirano, stavak 67.), kako je naveo podnositelj zahtjeva, bez obzira na činjenicu da se ta pravna sredstva mogu u cjelini koristiti kroz dva odvojena skupa sudskih postupaka (vidi *Peša protiv Hrvatske*, br. 40523/08, stavak 81., 8. travnja 2010.).

85. Štoviše, Sud u svojoj sudskoj praksi nije smatrao nerazumnim tražiti od zatvorenika da koristi raspoloživo i učinkovito preventivno pravno sredstvo kao preduvjet za njegovo korištenje kompenzacijskog pravnog sredstva s ciljem dobivanja odštete za prijašnje neprikladne uvjete boravka u zatvoru (vidi stavak 74. gore). Doista, učinkovito preventivno pravno sredstvo može imati neposredan utjecaj na neprikladne uvjete boravka podnositelja zahtjeva u zatvoru, dok bi kompenzacijsko pravno sredstvo moglo pružiti samo zadovoljštinu za posljedice njegovih navodno neprikladnih uvjeta boravka u zatvoru.

86. Kao što je Sud već objasnio, iz perspektive dužnosti države na temelju članka 13., izgledi za buduću zadovoljštinu ne mogu ozakoniti osobito teške patnje kojima se krši članak 3. i neprihvatljivo oslabiti pravnu obvezu države da svoje standarde za zatvor uskladi sa zahtjevima Konvencije (vidi *Varga i drugi*, prethodno citirano, stavak 49.). Dakle, s obzirom na blisku povezanost članka 13. i članka 35. stavka 1. Konvencije, bilo bi nerazumno prihvatiti da bi se, nakon što se preventivno pravno sredstvo utvrdi iz perspektive članka 13. - kao pravno sredstvo koje Sud smatra najprikladnijim načinom rješavanja prigovora na neprikladne uvjete boravka u zatvoru - podnositelj zahtjeva mogao osloboditi obveze korištenja tog pravnog sredstva prije podnošenja prigovora Sudu (vidi stavak 74. gore).

87. Stoga se obično prije podnošenja prigovora Sudu na uvjete njihova smještaja u zatvoru od podnositelja zahtjeva najprije traži da pravilno iskoriste dostupno i učinkovito preventivno pravno sredstvo, a zatim, prema potrebi, odgovarajuće kompenzacijsko pravno sredstvo.

88. Međutim, Sud prihvaća da mogu postojati slučajevi u kojima bi uporaba inače učinkovitog preventivnog pravnog sredstva bila uzaludna s obzirom na kratkoću boravka podnositelja zahtjeva u neprikladnim zatvorskim uvjetima, pa bi tako jedina održiva opcija bilo kompenzacijsko pravno sredstvo koje pruža mogućnost dobivanja zadovoljštine za stavljanje u takve uvjete u prošlosti. Ovo razdoblje može ovisiti o mnogim čimbenicima koji se odnose na način funkcioniranja domaćeg sustava pravnih sredstava (vidi stavke 73-74. gore) i prirodu navodno neprikladnih uvjeta boravka podnositelja zahtjeva u zatvoru (vidi, na primjer *Muršić*, prethodno citirano, stavci 149.-150., i *Gaspari protiv Armenije*, br. 44769/08, stavci 56.-58., 20. rujna 2018., oba se predmeta odnose na razdoblje od gotovo trideset dana; vidi također stavak 74. gore).

89. U svakom slučaju, radi pravne sigurnosti i nužnosti da se olakša utvrđivanje činjenica u predmetu na način da se izbjegne situacija u kojoj bi zbog protoka vremena bilo kakvo pošteno ispitivanje otvorenih pitanja moglo biti problematično, uporaba kompenzacijskog pravnog sredstva ne može biti

vremenski neograničena. Uspoređujući razdoblje u kojem nadzor od strane Suda više ne bi bio moguć (vidi *Sabri Güneş protiv Turske* [VV], br. 27396/06, stavci 39.-42., 29. lipnja 2012., s daljnjim referencama) i primjećujući da su domaća rješenja koje je utvrdio Sud primjerena (vidi stavke 73-74. gore), Sud smatra da bi se kompenzacijsko pravno sredstvo u ovom kontekstu obično trebalo iskoristiti u roku od šest mjeseci nakon što su navodno neprikladni uvjeti boravka u zatvoru prestali postojati.

90. To, naravno, ne dovodi u pitanje mogućnost da mjerodavno domaće pravo predvidi različita rješenja u pogledu uporabe pravnih sredstava ili duži zakonski rok za uporabu kompenzacijskog pravnog sredstva, u kojem slučaju uporabu tog pravnog sredstva određuju odgovarajuća domaća rješenja i vremenski rokovi (vidi, na primjer *Nikitin i drugi*, prethodno citirano, stavci 135.-144.; vidi također stavak 77. gore).

91. Sud također ponavlja da je moguće da neko inače učinkovito pravno sredstvo – preventivno i/ili kompenzacijsko – može djelovati neprimjereno u okolnostima određenog predmeta (vidi, na primjer *Lonić protiv Hrvatske*, br. 8067/12, stavak 63., 4. prosinca 2014.). U takvim slučajevima podnositelji zahtjeva moraju poštovati gore navedene zahtjeve sudske prakse Suda koji se odnose na poštovanje pravila o 6 mjeseci iz članka 35. stavka 1. Konvencije (vidi stavke 79.-80. gore).

92. Štoviše, s tim u vezi, Sud naglašava da se u kontekstu uvjeta boravka u zatvoru primjenjuju posebna pravila na izračun šestomjesečnog roka u slučajevima kada je podnositelj zahtjeva bio zatvoren u različitim zatvorskim režimima i/ili objektima. S tim u svezi, Sud je utvrdio da razdoblje boravka podnositelja zahtjeva u zatvoru treba smatrati „kontinuiranom situacijom“ sve dok se zatvaranje izvršava u istoj vrsti zatvorske ustanove u bitno sličnim uvjetima. Kratka razdoblja odsustva tijekom kojih je podnositelj zahtjeva izveden iz ustanove radi saslušavanja ili drugih postupovnih radnji ne bi imala nikakav utjecaj na kontinuiranu prirodu zatvora. Međutim, puštanjem podnositelja zahtjeva na slobodu ili premještanjem u drugu vrstu zatvorskog režima, kako unutar tako i izvan ustanove, okončala bi se „kontinuirana situacija“. Prigovor na uvjete boravka u zatvoru mora se podnijeti u roku od šest mjeseci od završetka situacije koja je predmet prigovora ili, ukoliko postoji učinkovito domaće pravno sredstvo koje se može iscrpiti, od konačne odluke u postupku iscrpljivanja (vidi *Ananyev i drugi*, prethodno citirano, stavak 78.).

2. Primjena navedene sudske prakse na ovaj predmet

(a) Uvodne napomene

93. Sud primjećuje da hrvatski pravni sustav predviđa i preventivna i kompenzacijska pravna sredstva. Preventivno pravno sredstvo iscrpljuje se korištenjem prigovora izravno zatvorskoj upravi i/ili sucu izvršenja, a kompenzacijsko pravno sredstvo odnosi se na mogućnost dobivanja naknade

štete pred nadležnim građanskim sudovima. U svakom slučaju, u slučaju nepovoljnog ishoda u pogledu korištenja preventivnog i/ili kompenzacijskog pravnog sredstva, podnositelj zahtjeva može podnijeti svoje prigovore Ustavnom sudu.

94. Konkretno, što se tiče preventivnog pravnog sredstva koje se odnosi na uvjete u zatvorima u Hrvatskoj, u predmetu *Muršić protiv Hrvatske* ([VV], br. 7334/13, stavak 71., 20. listopada 2016.), Sud je primijetio kako slijedi:

„[S]ud je utvrdio da pritužba podnesena nadležnom sudskom tijelu ili upravi zatvora predstavlja djelotvorno pravno sredstvo s obzirom na to da je mogla dovesti do premještanja podnositelja zahtjeva iz neprikladnih uvjeta u zatvoru. Nadalje, u slučaju nepovoljnog ishoda podnositelj zahtjeva može podnijeti svoje pritužbe Ustavnom sudu Republike Hrvatske (vidi *Šitić protiv Hrvatske* (odl.), br. 29660/03, 9. studenoga 2006.; i *Dolenec protiv Hrvatske*, br. 25282/06, stavak 113., 26 studenoga 2009.), koji također ima nadležnost naložiti podnositeljevo puštanje ili premještanje zbog neprikladnih uvjeta u zatvoru (vidi, između ostalog, *Peša protiv Hrvatske*, br. 40523/08, stavak 80., 8. travnja 2010.). U skladu s tim, da bi se ispunio zahtjev iscrpljivanja domaćih pravnih sredstava i u skladu s načelom supsidijarnosti, podnositelji zahtjeva moraju, prije nego što podnesu svoje prigovore Sudu, prvo dati Ustavnom sudu Republike Hrvatske priliku da ispravi situaciju i riješi pitanja koja oni žele iznijeti pred Sudom (vidi *Bučkal protiv Hrvatske* (odl.), br. 29597/10, stavak 20., 3. travnja 2012.; i *Longin protiv Hrvatske*, br. 49268/10, stavak 36., 6. studenoga 2012.).“

95. U odnosu na kompenzacijsko pravno sredstvo usmjereno na dosuđivanje naknade štete za vrijeme kada je podnositelj zahtjeva boravio u neprikladnim zatvorskim uvjetima, Sud je utvrdio da to pravno sredstvo samo po sebi nije učinkovito u pogledu prigovora zatvorenika zbog neprikladnih zatvorskih uvjeta. Sud je naglasio da samo u kombinaciji s učinkovitim korištenjem prethodno navedenog preventivnog pravnog sredstva, što dovodi do potvrde povrede prava podnositelja zahtjeva i njegovog premještanja iz neprikladnih uvjeta boravka u zatvoru, parnični postupak može zadovoljiti zahtjeve učinkovitosti (vidi, na primjer *Šitić protiv Hrvatske* (odl.), br. 29660/03, 9. studenoga 2006.; *Novak protiv Hrvatske*, br. 8883/04, stavak 34., 14. lipnja 2007.; *Peša*, prethodno citirano, stavak 81.; *Miljak protiv Hrvatske* (odl.), br. 66942/09, stavak 33., 7. veljače 2012., i *Longin protiv Hrvatske*, br. 49268/10, stavak 44., 6. studenoga 2012.).

96. U svjetlu gore spomenutih načela, Sud je uvijek inzistirao na potrebi da podnositelji zahtjeva pažljivo koriste dostupno preventivno pravno sredstvo pred zatvorskom upravom i/ili sucem izvršenja izravno i, u slučaju nepovoljnog ishoda, da podnesu ustavnu tužbu Ustavnom sudu. Ako podnositelji zahtjeva nisu ispunili taj zahtjev, Sud je proglasio njihove zahtjeve nedopuštenima zbog neiscrpjivanja domaćih pravnih sredstava (vidi, na primjer *Šimunovski protiv Hrvatske* (odl.), br. 42550/08, 21. lipnja 2011.; *Šebalj protiv Hrvatske*, br. 4429/09, stavak 177., 28. lipnja 2011.; *Miljak*, prethodno citirano, stavci 36.-39.; *Bučkal protiv Hrvatske* (odl.), br. 29597/10, stavak 21., 3. travnja 2012., i *Golubar protiv Hrvatske*, br. 21951/15, stavci 30.-32., 2. svibnja 2017.).

97. S tim u vezi, također valja napomenuti da, prema mjerodavnim praksama domaćih tijela, uključujući i Ustavni sud, jednom kada se preventivno pravno sredstvo upotrijebi na način da se najprije podnese pritužba zatvorskoj upravi i/ili izravno sucu izvršenja, ni premještanje iz neprikladnih uvjeta boravka u zatvoru niti puštanje na slobodu ne sprječava ispitivanje i utvrđivanje povrede članka 3. (vidi stavak 48. gore; vidi također *Miljak*, prethodno citirano, stavci 10., 14. i 31.-34.).

98. Što se tiče prakse Ustavnog suda u vezi s korištenjem kompenzacijskog pravnog sredstva, Sud primjećuje da je Ustavni sud nedavno utvrdio da podnositelji ustavne tužbe nisu obvezni koristiti preventivno pravno sredstvo pred sućem izvršenja da bi im se formalno dopustilo da podnesu tužbu za naknadu štete pred građanskim sudovima, što im tada također omogućava da, ako je potrebno, podnesu svoje prigovore Ustavnom sudu (vidi stavak 51. gore). Međutim, čini se da Ustavni sud na dva načina pristupa predmetima u kojima su podnositelji podnijeli ustavne tužbe nakon što su odbijene njihove tužbe za naknadu štete zbog neprikladnih uvjeta boravka u zatvoru. S jedne strane, u nekoliko takvih predmeta Ustavni sud ograničio je svoje ispitivanje na postupovnu ocjenu dužnosti građanskih sudova da rasvijetle okolnosti uvjeta boravka bivšeg zatvorenika u zatvoru. S druge strane, u nekoliko drugih predmeta sam Ustavni sud je ispitao (ne)prikladnost uvjeta boravka u zatvoru, a ne samo postupovni aspekt prigovora (vidi stavke 53.-54. gore)

99. Sud također ponavlja da je utvrđeno da su gore navedena načela koja se odnose na učinkovita pravna sredstva primjenjiva na prigovore na temelju članka 8. Konvencije koji se odnose na uvjete i režim boravka podnositelja zahtjeva u zatvoru (vidi *C. i D. protiv Hrvatske* (odl.), br. 43317/07, 14. listopada 2010.; *Srbić protiv Hrvatske* (odl.), br. 4464/09, 21. lipnja 2011.; *Šimunovski*, prethodno citirano, i *Longin*, prethodno citirano, stavci 68.-70.).

100. S obzirom na gore navedenu sudsku praksu, u ovome predmetu Sud mora utvrditi je li podnositelj zahtjeva pravilno upotrijebio domaća pravna sredstva te slijedom toga poštovao šestomjesečni rok kako to zahtijeva sudska praksa Suda (usporedi s predmetom *Norkin*, prethodno citirano, stavak 16.).

101. Međutim, prije pristupanja toj analizi, Sud prvo mora ispitati tvrdnje podnositelja zahtjeva o neučinkovitosti mjerodavnih preventivnih i kompenzacijskih pravnih sredstava u Hrvatskoj u vezi s navodima o neprikladnim uvjetima boravka u zatvoru.

(b) Učinkovitost pravnih sredstava u Hrvatskoj u vezi s navodima o neprikladnim uvjetima boravka u zatvoru

102. Sud na samom početku utvrđuje da u tvrdnjama podnositelja zahtjeva nema ništa što bi dovelo u pitanje opću učinkovitost preventivnog pravnog sredstva u Hrvatskoj u vezi s navodima o neprikladnim uvjetima boravka u zatvoru (vidi stavak 94. gore).

103. S tim u vezi, treba naglasiti da Sud nikada nije smatrao da su uvjeti boravka u zatvoru u Hrvatskoj predstavljali strukturni problem sa stajališta članka 3. Konvencije (vidi *Muršić*, prethodno citirano, stavak 142., s daljnjim referencama), čineći uzaludnim korištenje dostupnih preventivnih pravnih sredstava (vidi *Ananyev i drugi*, prethodno citirano, stavak 111., i *Neshkov i drugi*, prethodno citirano, stavak 210., s daljnjim referencama). Doista, dokazi pokazuju da je pravno sredstvo podnošenje prigovora pred sucem za izvršenje kazne, nakon čega je uslijedila ustavna tužba pred Ustavnim sudom, uspjelo pružiti odgovarajuću zadovoljštinu za prigovore koji se odnose na neprikladne uvjete boravka u zatvoru (vidi, na primjer *Štitić protiv Hrvatske* (odl.), br. 9660/03, 9. studenoga 2006.; *Novak*, prethodno citirano, stavak 34.; i *Bučkal*, prethodno citirano, stavci 26.-27.; i, suprotno tome, *Ananyev i drugi*, prethodno citirano, stavak 110.). To se odnosilo i na uvjete boravka u Zatvoru u Zagrebu (vidi *Peša*, prethodno citirano, stavak 80.). U skladu s tim, u pogledu Zatvora u Zagrebu, Sud je naglasio da su, bez obzira na pitanje prenapučenosti koja je postojala u tom zatvoru u mjerodavno vrijeme, pojedinačne mjere bile dostupne na temelju domaćeg prava i stoga su dostupna pravna sredstva morala biti iscrpljena (vidi *Šebalj*, prethodno citirano, stavak 176.).

104. Što se tiče tvrdnji podnositelja zahtjeva o neučinkovitosti ustavne tužbe u kontekstu uporabe preventivnog pravnog sredstva, Sud primjećuje da, iz gore navedenih razloga i s obzirom na praksu Ustavnog suda (vidi stavke 44.-54. gore), nema razloga sumnjati u dostupnost i učinkovitost tog pravnog sredstva. Uistinu, Sud ponavlja, kao što je to učinio u mnogim drugim kontekstima, da se prije podnošenja prigovora protiv Hrvatske Sudu, kako bi bio u skladu s načelom supsidijarnosti, od podnositelja zahtjeva u načelu zahtijeva da Ustavnom sudu Republike Hrvatske, kao najvišem sudu u Hrvatskoj, daju priliku da popravi situaciju u kojoj se nalaze (vidi *Pavlović i drugi protiv Hrvatske*, br. 13274/11, stavak 32., 2. travnja 2015.).

105. Što se tiče učinkovitosti kompenzacijskog pravnog sredstva, Sud primjećuje da domaći pravni poredak dopušta mogućnost dobivanja naknade štete zbog fizičke boli i duševne patnje, kao i povrede prava osobnosti (vidi stavak 43. gore). Prema sudskoj praksi Ustavnog suda, neprikladni zatvorski uvjeti predstavljaju, posebice, povredu dostojanstva koja samo po sebi omogućava tužitelju da dobije naknadu neimovinske štete (vidi stavak 44. gore), što je u skladu sa sudskom praksom Suda (vidi *Neshkov i drugi*, prethodno citirano, stavak 190.). Doista, praksa Ustavnog suda pokazuje da je ukinuo odluku nižih sudova koji su utvrdili suprotno (vidi stavak 44. gore).

106. Iz sudske prakse Ustavnog suda također proizlazi da su građanski sudovi dužni temeljito ispitati prigovore na neprikladne uvjete boravka u zatvoru uzimajući u obzir šire značenje i bit takvih prigovora (ibid.). Štoviše, valja napomenuti da je Ustavni sud u svojoj nedavnoj sudskoj praksi protumačio koncept postupovne dužnosti koja od građanskih sudova zahtijeva da rasvijetle sve okolnosti uvjeta boravka podnositelja zahtjeva u

zatvoru kako bi procijenili jesu li takvi uvjeti u skladu sa standardima utvrđenim u sudskoj praksi Suda (vidi stavak 52. gore). Dakle, neovisno o pristupu Ustavnog suda takvim predmetima u smislu njegove usredotočenosti na materijalne ili postupovne aspekte prigovora (vidi stavke 53.-54. i 98. gore), ostaje činjenica da Ustavni sud provodi daljnju ocjenu predmeta u odnosu na utvrđenja građanskih sudova, uzimajući kao osnovu za svoju ocjenu sudsku praksu Suda u predmetu *Muršić* (vidi stavak 52. gore).

107. Što se tiče navoda podnositelja zahtjeva da dosuđivanje troškova i izdataka postupka protiv neuspješnih tužitelja čini kompenzacijsko pravno sredstvo neučinkovitim, Sud smatra da je važno ponoviti da pravilo „gubitnik plaća“ teži legitimnom cilju osiguravanja pravilnog djelovanja pravosudnog sustava i zaštite prava drugih kroz odvracanje od neutemeljenih parnica i preuveličanih troškova (vidi, na primjer, *Klauz protiv Hrvatske*, br. 28963/10, stavak 84., 18. srpnja 2013.). Isto, u načelu, vrijedi za predmete koji se tiču zahtjeva za naknadu štete zbog loših uvjeta u zatvoru (vidi *Atanasov i Apostolov*, prethodno citirano, stavak 60.).

108. Stoga Sud ne smatra da obvezivanje neuspješnih tužitelja da snose troškove i izdatke postupka samo po sebi čini kompenzacijsko pravno sredstvo neučinkovitim. Slijedom toga, Sud ponavlja da dosuđivanje troškova ne smije staviti prekomjeran teret na tužitelja (vidi *Neshkov i drugi*, prethodno citirano, stavak 184.), što je pitanje koje se mora utvrditi u okolnostima određenog predmeta.

109. Sud nadalje primjećuje da podnositelj zahtjeva osporava učinkovitost kompenzacijskog pravnog sredstva iz razloga što je prethodni postupak prijateljske nagodbe s Državnim odvjetništvom preduvjet za podnošenje tužbe protiv države za naknadu štete. Međutim, Sud primjećuje da je već uvažio da obveza tužitelja da pokrene takav prethodni postupak sama po sebi ne predstavlja nerazumno i neopravdano ograničenje pristupa sudu (vidi *Momčilović protiv Hrvatske*, br. 11239/11, stavci 45.-46. i 52.-54., 26. ožujka 2015.). Stoga se ne može reći da je zbog toga korištenje kompenzacijskog pravnog sredstva pred građanskim sudovima neučinkovito (usporedi s predmetom *Nikitin i drugi*, prethodno citirano, stavci 122.-123.).

110. I na kraju, što se tiče tvrdnje podnositelja zahtjeva da kompenzacijsko pravno sredstvo nije pružilo nikakve izglede za dobivanje zadovoljštine, Sud ponavlja da, iako članak 13. zahtijeva da pravno sredstvo bude učinkovito u praksi i zakonu, takva učinkovitost ne ovisi o sigurnosti povoljnog ishoda za dotičnu osobu (vidi *Neshkov i drugi*, prethodno citirano, stavak 180.). S tim u vezi, Sud primjećuje da su prema sudskoj praksi Ustavnog suda građanski sudovi dužni slijediti odgovarajuće standarde iz sudske prakse Suda i da je Ustavni sud ukinuo presude nižih sudova kada to nije bio slučaj (vidi stavak 44. gore). Stoga, s obzirom na svoja prethodna utvrđenja, a osobito sudsku praksu Ustavnog suda, Sud smatra da je tvrdnja podnositelja zahtjeva neosnovana.

111. Uzimajući u obzir prethodno navedena razmatranja, Sud potvrđuje svoju sudsku praksu u pogledu postojanja učinkovitih preventivnih i kompenzacijskih pravnih sredstava u Hrvatskoj u vezi s navodima o neprikladnim uvjetima boravka u zatvoru (vidi stavke 93.-99. gore).

(c) Je li podnositelj zahtjeva pravilno iscrpio domaća pravna sredstva i je li poštovao šestomjesečni rok

112. Na samom početku valja napomenuti da je podnositelj zahtjeva svoju kaznu zatvora izdržavao u dvije zatvorske ustanove: prvo je proveo dvadeset i sedam dana u Zatvoru u Zagrebu između 12. svibnja i 8. lipnja 2011. godine, kada je premješten u Kaznionicu u Glini, gdje je ostao do puštanja na slobodu 28. rujna 2012. godine (vidi stavak 7. gore). Uvjeti smještaja u ta dva zatvorska objekta razlikovali su se u pogledu režima i uvjeta boravka u zatvoru.

113. Štoviše, u Kaznionici u Glini uvjeti smještaja podnositelja zahtjeva bitno su se razlikovali tijekom različitih faza njegovog boravka tamo. Konkretno, sljedeća razdoblja i režimi njegova boravka u tom zatvoru mogu se razlikovati: njegov boravak u starom dijelu zgrade (između 8. lipnja i 1. kolovoza 2011. godine) i novom dijelu zgrade, u kojem je bio smješten u dva neuzastopna razdoblja (između 1. kolovoza i 20. rujna 2011. godine te 19. prosinca 2011. i 19. rujna 2012. godine); njegov boravak u sobi za poseban tretman (između 20. rujna i 19. prosinca 2011. godine); te njegov boravak tijekom završnog dijela izdržavanja kazne u tom zatvoru (između 19. i 28. rujna 2012. godine).

114. Prema sudskoj praksi Suda, to bi općenito zahtijevalo od podnositelja zahtjeva da podnese Sudu sve moguće prigovore koje bi mogao imati u vezi s uvjetima njegova boravka u zatvoru u roku od šest mjeseci nakon donošenja konačne odluke u postupku iscrpljivanja domaćih pravnih sredstava i, ako takva pravna sredstva nisu bila učinkovita u konkretnim okolnostima predmeta, šest mjeseci nakon uklanjanja iz posebno nepovoljnih uvjeta ili režima zatvora.

115. Dakle, od podnositelja zahtjeva uobičajeno se tražilo da iskoristi preventivno pravno sredstvo, odnosno da se žali zatvorskoj upravi i/ili izravno sucu izvršenja i, u slučaju nepovoljnog ishoda, da prvo podnese svoje pritužbe Ustavnom sudu, a zatim, prema potrebi, ovom Sudu u roku od šest mjeseci nakon primitka odluke Ustavnog suda. S druge strane, ako je uporaba preventivnog pravnog sredstva bila uspješna, podnositelj zahtjeva trebao je upotrijebiti kompenzacijsko pravno sredstvo podnošenjem tužbe za naknadu štete, a zatim, u slučaju da nije bio zadovoljan ishodom, podnošenjem svoje pritužbe u vezi s tim Ustavnom sudu i nakon toga, prema potrebi, ovom Sudu u roku od šest mjeseci od primitka odluke Ustavnog suda (vidi stavke 93.-97. gore).

116. S obzirom na uvjete njegova boravka u Zatvoru u Zagrebu, podnositelj zahtjeva nije iskoristio preventivno pravno sredstvo pred

zatvorskom upravom i/ili sućem izvršenja (vidi stavak 10. gore). U pogledu uvjeta njegova boravka u Kaznionici u Glini u relevantnom razdoblju, podnositelj zahtjeva iskoristio je to pravno sredstvo, ali, nakon što su njegovi prigovori odbijeni, nije podnio ustavnu tužbu Ustavnom sudu (vidi stavke 23.-27. gore), što je daljnji potreban korak u procesu iscrpljivanja preventivnog pravnog sredstva koji se odnosi na uvjete boravka u zatvoru u Hrvatskoj (vidi stavke 94. i 104. gore).

117. Međutim, nakon puštanja na slobodu iz Kaznionice u Glini, podnositelj zahtjeva pokrenuo je parnični postupak tražeći naknadu štete zbog navodno neprikladnih uvjeta boravka u Zatvoru u Zagrebu i Kaznionici u Glini (vidi stavke 7. i 28. gore). Nakon nepovoljnog ishoda tog postupka, podnio je ustavnu tužbu, a Ustavni sud ispitao je osnovanost i odbio njegove prigovore u pogledu neprikladnih uvjeta boravka u zatvoru tijekom čitavog razdoblja njegova boravka u Zatvoru u Zagrebu i Kaznionici u Glini (vidi stavke 36.-37. gore). Nakon odbijanja njegove ustavne tužbe podnositelj zahtjeva podnio je zahtjev Sudu u roku od šest mjeseci nakon primitka odluke Ustavnog suda (vidi stavak 37. gore).

118. U tim se okolnostima može otvoriti pitanje u vezi s pravilnim iscrpljivanjem odgovarajućih domaćih pravnih sredstava od strane podnositelja zahtjeva (preventivnih i kompenzacijskih) za neka od razdoblja njegova boravka u zatvoru, kako to zahtjeva sudska praksa Suda, a slijedom toga i u vezi s njegovim poštovanjem šestomjesečnog roka za podnošenje njegovih prigovora Sudu. Međutim, treba napomenuti da je Ustavni sud, kao najviši sud u zemlji, ispitao osnovanost prigovora podnositelja zahtjeva u pogledu neprikladnih uvjeta boravka u zatvoru tijekom čitavog razdoblja njegova boravka u Zatvoru u Zagrebu i Kaznionici u Glini, a podnositelj zahtjeva uredno je podnio zahtjev Sudu nakon dobivanja te odluke Ustavnog suda (vidi stavke 36.-37. gore). Sud stoga smatra da se, prema postojećoj sudskoj praksi Ustavnog suda, prigovori podnositelja zahtjeva ne mogu odbiti zbog neiscrpljenja domaćih pravnih sredstava i/ili nepoštovanja šestomjesečnog roka (vidi, *mutatis mutandis*, *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) protiv Švicarske (br. 2)* [VV], br. 32772/02, stavci 43.-45., ECHR 2009, i predmete koji su u njemu citirani; vidi također stavak 77. gore).

(d) Zaključak

119. S obzirom na prethodna razmatranja, ponavljajući da u tvrdnjama podnositelja zahtjeva nema ništa što bi dovelo u pitanje opću učinkovitost pravnih sredstava u Hrvatskoj u vezi s navodima o neprikladnim uvjetima boravka u zatvoru, Sud nalazi da je prigovor podnositelja zahtjeva na temelju članka 13. očigledno neosnovan te se mora odbaciti u skladu s člankom 35. stavkom 3. točkom (a) i stavkom 4. Konvencije (vidi stavke 102.-111. gore).

120. Sud također utvrđuje da se Vladin prethodni prigovor o neiscrpljivanju domaćih pravnih sredstava mora odbaciti (vidi stavak 118. gore).

II. NAVODNA POVREDA ČLANKA 3. KONVENCIJE

121. Podnositelj zahtjeva prigovorio je neprikladnim zatvorskim uvjetima u Zatvoru u Zagreb i Kaznionici u Glini. Pozvao se na članak 3. Konvencije koji glasi kako slijedi:

„Nitko se ne smije podvrgnuti mučenju ni nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.“

A. Tvrdnje stranaka

1. Podnositelj zahtjeva

122. U odnosu na njegov boravak u Zatvoru u Zagrebu, podnositelj zahtjeva tvrdio je da je bio smješten u prenapučenoj sobi u kojoj je stalno imao samo oko 2,97 m² podne površine što, prema njegovu mišljenju, ne može predstavljati kratko vremensko ograničenje potrebnog osobnog prostora od 3 m² kako je utvrđeno u sudskoj praksi Suda. Osim toga, sanitarni čvor u sobi nije bio potpuno odvojen od životnog prostora u kojem je bio smješten, tako da se širio neugodan miris, a zbog nedostatka prostora za blagovanje, u takvim su mu uvjetima posluživali hranu. Štoviše, nije bilo dovoljno prostora za kretanje po sobi i on je bio zatočen u sobi sobi dvadeset i dva sata dnevno. Tijekom kišnih dana čak je i ta mogućnost bila ograničena. Ostale rekreacijske aktivnosti ili rad također nisu bili osigurani.

123. Što se tiče Kaznionice u Glini, podnositelj zahtjeva tvrdio je da informacije koje su Sudu dostavljene u vezi s osobnim prostorom koji mu je bio dostupan u Kaznionici u Glini ne odgovaraju informacijama koje je dostavilo Državno odvjetništvo dok je raspravljalo o predmetu na domaćoj razini. Prema navodima podnositelja zahtjeva, u sobi u koju je prvo bio smješten imao je 4,11 m². Kasnije je proveo neko vrijeme odvojen od ostalih zatvorenika, a zatim je proveo otprilike devet mjeseci imajući na raspolaganju 3,1 m². Konačno, u posljednjem razdoblju njegova boravka u Kaznionici u Glini imao je samo 2,1 m² osobnog prostora. Nadalje, nije mu bilo pruženo pravilno stomatološko liječenje, koje je bilo odgađano i bilo je neodgovarajuće. Također nije dobio dovoljno toaletnih potrepština, a sanitarni čvor bio je neodgovarajući. Štoviše, prostor za vježbanje na otvorenom bio je malen i neodgovarajući. Podnositelj zahtjeva također je tvrdio da nije bio zaštićen od maltretiranja od strane drugih zatvorenika i da je bio smješten u izolaciju na razdoblje od tri mjeseca tijekom kojeg je bio zatočen u svojoj sobi dvadeset i tri sata dnevno. Štoviše, dok je bio u izolaciji, nije imao pravo na posjete, niti na telefonske pozive ili na gledanje televizije.

2. Vlada

124. U vezi s boravkom podnositelja zahtjeva u Zatvoru u Zagrebu, Vlada je tvrdila da je to trajalo vrlo kratko vrijeme i da je bilo privremenog karaktera

samo da bi se odredila daljnja zatvorska ustanova u koju će podnositelj zahtjeva biti premješten. Taj privremeni karakter boravka u Zatvoru u Zagrebu bio je poznat podnositelju zahtjeva, pa stoga nije mogao tvrditi da mu je to moglo nanijeti bilo kakvu patnju.

125. Kad je riječ o Kaznionici u Glini, Vlada je navela da je to najbolje održavani zatvorski objekt u Hrvatskoj. Novoizgrađeno krilo zatvora otvoreno je 2011. godine i podnositelj zahtjeva je tamo izdržavao zatvorsku kaznu, gdje je imao na raspolaganju potpuno nove prostorije, sanitarije, namještaj i drugu opremu. Tijekom njegova boravka u Kaznionici u Glini podnositelj zahtjeva imao je više od 3 m² osobnog prostora. Jedino razdoblje u kojem je imao manje od tri m² bilo je u posljednjih osam dana njegova boravka u tom zatvoru. Međutim, to je razdoblje proveo u posebnoj sobi za zatvorenike koji se pripremaju za puštanje na slobodu. Ta soba nije nikada bila zatvorena, tako da su zatvorenici mogli slobodni izaći iz sobe u bilo koje doba noći i dana. Štoviše, bila je propisno opremljena i uređena. Vlada je također naglasila da je tijekom čitavog njegovog boravka u Kaznionici u Glini podnositelj zahtjeva imao dovoljnu slobodu kretanja i da su mu bile omogućene odgovarajuće aktivnosti izvan sobe. Što se tiče razdoblja odvajanja podnositelja zahtjeva od drugih zatvorenika, Vlada je naglasila da je to bio rezultat njegovog vlastitog zahtjeva zbog straha od navodnog nasilja od strane drugih dvaju zatvorenika. Naposljetku, Vlada je istaknula da je podnositelju zahtjeva pruženo primjereno liječenje. Konkretno, stomatologa je prvi put posjetio četiri mjeseca nakon dolaska u Kaznionicu u Glini, a ukupno ga je posjetio devet puta u razdoblju od nešto više od godinu dana.

B. Ocjena suda

1. Dopuštenost

126. Sud primjećuje da prigovori podnositelja zahtjeva nisu očigledno neosnovani u smislu članka 35. stavka 3. točke (a) Konvencije. Primjećuje i da nisu nedopušteni ni po kojoj drugoj osnovi (vidi stavak 120. gore). Stoga se moraju proglasiti dopuštenima.

2. Osnovanost

(a) Boravak podnositelja zahtjeva u Zatvoru u Zagrebu

127. Opća načela o uvjetima boravka u zatvoru navedena su u predmetu *Muršić* (prethodno citirano, stavci 136.-140.).

128. S obzirom na uvjete boravka u Zatvoru u Zagrebu, Sud je utvrdio da je došlo do povrede članka 3. u predmetu *Longin* (prethodno citirano) iz sljedećih razloga:

„60. U vezi s naprijed navedenim razmatranjima, Sud najprije primjećuje da je podnositelj bio zatvoren u prenatrpanoj sobi dvadeset dva sata dnevno. U svakoj je sobi

bilo barem pet kreveta, zajedno s stolom za jelo i stolicama, što nije ostavljalo puno prostora za kretanje po sobi. Nadalje, sanitarni čvorovi u sobama nisu bili potpuno odvojeni od životnog prostora u kojemu su bili smješteni zatvorenici. Nije sporno među strankama da Zatvor u Zagrebu nema blagovaonicu i da se hrana svim zatvorenicima posluživala u sobama. Vlada ne osporava ni da je stol za jelo bio samo metar udaljen od otvorenog sanitarnog čvora, što odmah na početku ozbiljno zabrinjava s obzirom na higijenske i zdravstvene uvjete u toj sobi, uzevši u obzir i činjenicu da je podnositelj bio zatvoren u takvim uvjetima dvadeset dva sata dnevno.

61. U takvim okolnostima kumulativni učinak zatvaranja zasigurno je kod podnositelja ostavio osjećaj muke i inferiornosti koji ga je mogao poniziti i omalovažiti (vidi *Aleksandr Makarov protiv Rusije*, br. 15217/07, stavci 94.-98., 12. ožujka 2009.). Stoga Sud smatra, osobito s obzirom na činjenicu da ta ograničenja nisu bila nadoknađena slobodom kretanja tijekom dana, da su uvjeti podnositeljevog smještaja u zatvoru predstavljali ponižavajuće postupanje nespojivo sa zahtjevima članka 3. Konvencije.“

129. Sud primjećuje da je podnositelj zahtjeva smješten u Zatvor u Zagrebu 2011. godine, što je otprilike isto razdoblje koje je ispitivano u predmetu *Longin*. Štoviše, isti uvjeti smještaja u zatvoru u predmetu *Longin* odnose se i na predmet podnositelja zahtjeva. Osim toga, iz tvrdnji stranaka proizlazi da je podnositelj zahtjeva ponekad imao samo 3 m² osobnog prostora, a ponekad čak i manje od toga (vidi stavke 8.-9. gore). Nadalje, valja napomenuti da su zabrinutost zbog zatvorskih uvjeta u Zatvoru u Zagrebu izrazili Ustavni sud (vidi stavak 45. gore), pučki pravobranitelj (vidi stavak 56. gore), i CPT (vidi stavak 59. gore).

130. U tim okolnostima, bez obzira na relativnu kratkoću boravka podnositelja zahtjeva u Zatvoru u Zagrebu, Sud utvrđuje da su uvjeti smještaja podnositelja zahtjeva u zatvoru predstavljali ponižavajuće postupanje nespojivo sa zahtjevima članka 3. Konvencije.

131. Stoga je došlo do povrede članka 3. Konvencije.

(b) Smještaj podnositelja zahtjeva u Kaznionici u Glini

(i) Materijalni uvjeti smještaja u zatvoru

132. Kao što je već spomenuto, u Kaznionici u Glini uvjeti boravka podnositelja zahtjeva u zatvoru bitno su se razlikovali tijekom njegova boravka u različitim sobama i zatvorskim režimima. Iako su podaci o osobnom prostoru dostupnom podnositelju zahtjeva neuvjerljivi jer su nedosljedno predočeni u različitim izvorima dostupnim Sudu (vidi stavke 12., 22. i 31. gore), čak i ako su tvrdnje podnositelja zahtjeva uzete kao polazište za ocjenu Suda, slijedi da je tijekom većeg dijela njegova boravka u Kaznionici u Glini imao 3,1 do 4,11 m², a zatim manje od 3 m² u posljednjih deset dana njegova boravka u zatvoru (vidi stavak 123. gore).

133. Dakle, za veći dio boravka podnositelja zahtjeva u Kaznionici u Glini, prostorni faktor, iako važan faktor u ocjeni Suda, mora biti povezan s drugim aspektima neprikladnih fizičkih uvjeta boravka u zatvoru da bi predstavljao povredu članka 3. (vidi *Muršić*, prethodno citirano, stavak 139).

134. S tim u vezi, Sud primjećuje da podnositelj zahtjeva nije osporio da mu je, osim za vrijeme njegove odvojenosti od ostalih zatvorenika (o čemu će se zasebno govoriti u nastavku teksta), tijekom njegova boravka u Kaznionici u Glini uglavnom bilo dopušteno kretanje izvan sobe tijekom dana, osim u kratkom razdoblju (jedan sat) u kojem su sobe u novom dijelu zgrade bile zaključane (vidi stavak 12. gore). Nadalje, informacije dostupne Sudu pokazuju da je podnositelj zahtjeva redovito dobivao toaletne potreštine; da mu je bilo dopušteno primiti pakete poslana izvan zatvora; da je hrana bila pod stalnim nadzorom, redovita i raznolika; i da je podnositelj zahtjeva bio uključen u aktivnosti izvan sobe (vidi stavke 18. i 23. gore).

135. Također treba napomenuti da je CPT tijekom posjeta 2012. godine primijetio da u Kaznionici u Glini nije bilo prenapučenosti i da su zatvorski uvjeti, osobito u novoizgrađenom dijelu zatvora, bili u cijelosti zadovoljavajući (vidi stavak 59. gore). Štoviše, relevantna godišnja izvješća pučkog pravobranitelja nisu se odnosila ni na jedan problem u vezi sa zatvorskim uvjetima u Kaznionici u Glini, već ih je, naprotiv, spomenuo kao dobar primjer ulaganja u zatvorski sustav (vidi stavak 56. gore).

136. Što se tiče uvjeta smještaja podnositelja zahtjeva u zatvoru u razdoblju od posljednjih deset dana njegova boravka u Kaznionici u Glini, Sud primjećuje da iako sporno smanjenje osobnog prostora može stvoriti snažnu pretpostavku povrede članka 3. u skladu sa sudskom praksom temeljenom na predmetu *Muršić* (prethodno citirano), smatra da je bilo dovoljno čimbenika da se ta pretpostavka obori. S tim u vezi, Sud primjećuje da je predmetno razdoblje neposredno prethodilo puštanju podnositelja zahtjeva na slobodu; da je podnositelj zahtjeva imao dovoljnu slobodu kretanja jer soba nikada nije bila zaključana; da se bavio raznim aktivnostima vezanim za pripreme za njegovo puštanje na slobodu; i da su sveukupni uvjeti u posebnoj sobi za puštanje na slobodu bili zadovoljavajući (vidi stavak 12. gore).

137. U tim okolnostima, Sud ne nalazi da su uvjeti boravka podnositelja zahtjeva u Kaznionici u Glini u suprotnosti s člankom 3. Konvencije.

(ii) Smještanje podnositelja zahtjeva u sobu za poseban tretman

138. Što se tiče razdoblja u kojem je podnositelj zahtjeva bio smješten u sobi za poseban tretman, Sud na samom početku ističe da se ne može reći da je u predmetnom razdoblju režim smještaja podnositelja zahtjeva u zatvoru predstavljao samicu u kojoj je bio u potpunoj senzornoj i društvenoj izolaciji (vidi, na primjer *Ramirez Sanchez protiv Francuske* [VV], br. 59450/00, stavci 115.-124., ECHR 2006-IX). Kako je objasnila Vlada, u tom je razdoblju podnositelj zahtjeva bio odvojen od ostalih zatvorenika na temelju njegova zahtjeva za zaštitu od navodnih prijetnji drugih zatvorenika. Prema sudskoj praksi Suda, ova je mjera, u mjeri u kojoj je podrazumijevala odvajanje podnositelja zahtjeva od opće zatvorske populacije, zahtijevala postojanje učinkovite zaštite (vidi *X protiv Turske*, br. 24626/09, stavci 37.-

54., 9. listopada 2012.; i *Peñaranda Soto protiv Malte*, br. 16680/14, stavak 76., 19. prosinca 2017.).

139. S tim u vezi, Sud primjećuje da su mu, suprotno tvrdnjama podnositelja zahtjeva, tijekom odvajanja od ostalih zatvorenika bile dozvoljene posjete članova njegove obitelji, te mu je čak bilo omogućeno i vjenčanje u zatvoru. Štoviše, tijekom predmetnog razdoblja, također mu je odobren nenadzirani posjet njegove supruge (vidi stavak 20. gore). To stoga proturječi i dovodi u pitanje vjerodostojnost njegovih podnesaka u vezi s navodnim ograničenjima koja su mu nametnuta za vrijeme boravka u sobi za poseban tretman (vidi stavak 123. gore).

140. Također treba napomenuti da dokazi pokazuju da su zatvorske vlasti aktivno radile na rješavanju pitanja koje izaziva strah podnositelja zahtjeva (vidi stavak 16. gore). Štoviše, odvajanje podnositelja zahtjeva od ostalih zatvorenika podlijegalo je učinkovitom administrativnom i sudskom nadzoru (vidi stavke 21.-27. gore; i, suprotno tome, *X protiv Turske*, prethodno citirano, stavak 43.). Također nema naznaka, niti podnositelj zahtjeva to tvrdi, da su fizički uvjeti zatvora u posebnoj sobi bili neprikladni, niti postoje dokazi da je podnositelj zahtjeva pretrpio bilo kakve štetne učinke vezane uz njegov boravak u sobi za poseban tretman.

141. Ukratko, iako bi se produženo uklanjanje iz društva u svrhu zaštite trebalo koristiti samo kao krajnja mjera i obično ne bi smjelo podvrgavati pojedinca daljnjim ograničenjima izvan onih koja su potrebna za postizanje te svrhe (vidi stavak 61. gore), uzimajući u obzir gore navedena razmatranja i svoju sudsku praksu, Sud ne nalazi da su okolnosti smještanja i uvjeta boravka podnositelja zahtjeva u sobi za poseban tretman predstavljale povredu članka 3. Konvencije.

(iii) Liječenje

142. Konačno, što se tiče prigovora podnositelja zahtjeva u vezi s njegovim stomatološkim liječenjem, Sud se poziva na svoju sudsku praksu koja se odnosi na liječenje zatvorenika (vidi *Blokhin protiv Rusije* [VV], br. 47152/06, stavci 135.-140., 23. ožujka 2016.).

143. U ovome predmetu Sud primjećuje da nema dokaza da je podnositeljevo liječenje bilo hitno, a tijekom cijelog razdoblja u kojem je čekao liječenje bio je pod stalnim liječničkim nadzorom. Štoviše, ukupno je posjetio stomatologa devet puta i ne postoji ništa što bi ukazivalo na to da je pruženo liječenje bilo neodgovarajuće (vidi stavak 17. gore).

144. U tim okolnostima, iako se može uvažiti da je podnositelj zahtjeva trpio određene tegobe dok je čekao na stomatološko liječenje, Sud ne smatra da je takvo trpljenje objektivno predstavljala povredu članka 3. Konvencije (vidi *Peñaranda Soto*, prethodno citirano, stavak 79.).

(iv) Zaključak

145. Uzimajući u obzir gore navedena razmatranja, Sud ne smatra da su sveukupni uvjeti boravka u zatvoru i liječenje koje je podnositelju zahtjeva pruženo u Kaznionici u Glini uzrokovali nedaće ili teškoće intenziteta koji premašuje neizbježnu razinu trpljenja koje je svojstveno lišenju slobode ili da, s obzirom na praktične zahtjeve boravka u zatvoru, njegovo zdravlje i dobrobit nisu bili primjereno zaštićeni.

146. Iz toga slijedi da nije došlo do povrede članka 3. Konvencije.

III. NAVODNA POVREDA ČLANKA 8. KONVENCIJE

147. Podnositelj zahtjeva tvrdio je, pozivajući se na članak 8. Konvencije, da je postavljeno neopravdano i nerazumno ograničenje kontakata s njegovom obitelji u Kaznionici u Glini. Članak 8. glasi kako slijedi:

Članak 8.

„1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.

2. Javna se vlast neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala kao i radi zaštite prava i sloboda drugih.“

148. Podnositelj zahtjeva tvrdio je, posebice, da su zatvorske vlasti neopravdano ograničile njegovo pravo na posjete od strane njegove partnerice, I.P. tijekom prvih šest mjeseci nakon njegovog dolaska u Kaznionicu u Glini. Tražili su od nje da dokaže postojanje izvanbračne veze sa svojom partnericom pribavljanjem odgovarajuće potvrde lokalnog centra za socijalnu skrb. Naposljetku je bio primoran oženiti svoju partnericu kako bi ga mogla posjećivati. Štoviše, podnositelj zahtjeva naglasio je da mu je bio uskraćen svaki kontakt s vanjskim svijetom tijekom razdoblja dok je bio odvojen od drugih zatvorenika. Također, zatvorske vlasti neopravdano su mu ograničile pravo na izlazak iz zatvora kako bi posjetio oca koji je u to vrijeme bio teško bolestan.

149. Vlada je tvrdila da je tijekom njegova boravka u Kaznionici u Glini podnositelj zahtjeva imao odgovarajuću mogućnost da kontaktira članove svoje obitelji. Što se tiče posjeta njegove partnerice I.P., Vlada je naglasila da je prema mjerodavnom domaćem zakonu podnositelj zahtjeva mogao primiti posjete članova obitelji i drugih osoba. Kako nije mogao dokazati da je imao bilo kakve obiteljske veze s I.P., prema njoj se postupalo kao prema drugim osobama i nije joj bilo odobreno pravo posjećivanja jer je u policijskoj evidenciji bila zabilježena kao počinitelj kaznenog djela. Međutim, nakon što se podnositelj zahtjeva oženio s I.P., dobio je pravo da je viđa kao člana svoje obitelji. Osam je puta iskoristio pogodnost posjete bez nadzora i jednom mu je bilo dopušteno provesti nekoliko sati sa suprugom u gradu. Što se tiče

pritužbe podnositelja zahtjeva u vezi s posjetom njegovom ocu, Vlada je naglasila da je takva mogućnost bila opravdano ograničena iz sigurnosnih razloga.

150. Što se tiče prigovora podnositelja zahtjeva u vezi s pravima na posjete od strane njegove tadašnje partnerice, I.P., Sud se poziva na svoju sudsku praksu u pogledu prava zatvorenika na posjete (vidi *Khoroshenko protiv Rusije* [VV], br. 41418/04, stavci 123.-126., ECHR 2015, i *Polyakova i drugi protiv Rusije*, br. 35090/09 i 3 druga predmeta, stavci 84.-89., 7. ožujka 2017.).

151. Sud na samom početku primjećuje da je, čak i uz pretpostavku da je došlo do miješenja u pravo podnositelja zahtjeva iz članka 8., takvo miješanje bilo zakonito (vidi stavak 40. gore) i jasno opravdano. Sud primjećuje da mu dostupni dokazi pokazuju da podnositelj zahtjeva u relevantnom trenutku nije mogao dokazati da je I.P. bila njegova partnerica. Stoga je zatvorska uprava smatrala da ona pripada kategoriji ostalih osoba koje žele posjetiti podnositelja zahtjeva. Prema mišljenju Suda, činjenica da je ona bila zabilježena u policijskoj evidenciji kao počinitelj kaznenog djela razumno je opravdavala odluku zatvorske uprave da ograniči njezin pristup podnositelju zahtjeva. Međutim, podnositelju zahtjeva bilo je dopušteno oženiti se u zatvoru i nakon toga je od nje primio brojne posjete, uključujući posjete bez nadzora (vidi stavak 20. gore).

152. Što se tiče pritužbe podnositelja zahtjeva da mu nije bilo dopušteno posjetiti svojeg bolesnog oca, Sud ponavlja da članak 8. Konvencije ne osigurava zatvorenoj osobi bezuvjetno pravo izlaska iz zatvora zbog posjeta bolesnom srodniku. Na domaćim vlastima je da ocijene osnovanost svakog zahtjeva. Nadzor suda ograničen je na razmatranje osporenih mjera u kontekstu konvencijskih prava podnositelja zahtjeva, uzimajući u obzir slobodu procjene koja je prepuštena državama ugovornicama (vidi *Lind protiv Rusije*, br. 25664/05, stavak 94., 6. prosinca 2007.).

153. U ovome predmetu, Sud se uvjerio da se odbijanje zahtjeva podnositelja zahtjeva da posjeti bolesnog oca temeljilo na zakonu koji omogućuje upravitelju zatvora da ispita i utemelji svoju odluku na posebnim okolnostima svakog takvog zahtjeva (vidi stavak 40. gore). Sud je također uvjeren da su domaća tijela obavila primjerenu ocjenu predmeta i opravdano odbila zahtjev za izvanrednim izlaskom uzimajući u obzir prirodu kaznenog djela koje je podnositelj zahtjeva počinio, izrečenu kaznu, okolnosti u vezi s napretkom izvršenja kazne i njegove obiteljske okolnosti (vidi stavak 19. gore).

154. Konačno, što se tiče prigovora podnositelja zahtjeva da mu je uskraćen bilo kakav kontakt s vanjskim svijetom tijekom razdoblja dok je bio odvojen od drugih zatvorenika, Sud se poziva na svoja prethodno navedena utvrđenja prema kojima je takav prigovor neosnovan (vidi stavak 139. gore).

155. S obzirom na prethodna razmatranja, Sud nalazi da su prigovori podnositelja zahtjeva očigledno neosnovani te se moraju odbaciti u skladu s člankom 35. stavkom 3. točkom (a) i stavkom 4. Konvencije.

IV. NAVODNA POVREDA ČLANKA 6. STAVKA 1. KONVENCIJE

156. Pozivajući se na članak 6. stavak 1. Konvencije, podnositelj zahtjeva prigovorio je na nedostatak poštenosti u parničnom postupku protiv države za naknadu štete zbog neprikladnih uvjeta boravka u zatvoru.

157. Vlada je to osporila.

158. Sud smatra da je ovaj prigovor povezan s prigovorom na temelju članka 13. koji je prethodno razmotren. Uzimajući u obzir svoja utvrđenja na temelju te odredbe (vidi stavak 119. gore), a u svjetlu cjelokupnog materijala koji posjeduje, Sud smatra da taj dio zahtjeva ne upućuje na postojanje povrede Konvencije. Iz toga slijedi da je nedopušten na temelju članka 35. stavka 3. kao očigledno neosnovan i mora se odbaciti na temelju članka 35. stavka 4. Konvencije.

V. PRIMJENA ČLANKA 41. KONVENCIJE

159. Člankom 41. Konvencije propisano je:

„Ako Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije i dodatnih protokola, a unutarnje pravo zainteresirane visoke ugovorne stranke omogućava samo djelomičnu odštetu, Sud će, prema potrebi, dodijeliti pravednu naknadu povrijeđenoj stranci.“

A. Naknada štete

160. Podnositelj zahtjeva potraživao je 20.000,00 eura (EUR) na ime nematerijalne štete.

161. Vlada je podnositeljev zahtjev smatrala neosnovanim.

162. Sud smatra da je podnositelj zahtjeva zasigurno pretrpio nematerijalnu štetu koja nije u dovoljnoj mjeri nadoknađena samim utvrđivanjem povrede. Odlučujući na pravičnoj osnovi, dosuđuje podnositelju zahtjeva iznos od 1.000 EUR na ime nematerijalne štete, uvećan za sve poreze koji bi mogli biti zaračunati na taj iznos.

B. Troškovi i izdatci

163. Podnositelj zahtjeva također je potraživao 8.975 EUR na ime troškova i izdataka nastalih pred domaćim sudovima te na ime troškova i izdataka nastalih pred ovim Sudom.

164. Vlada je podnositeljev zahtjev smatrala neosnovanim.

165. Prema sudskoj praksi Suda podnositelj zahtjeva ima pravo na naknadu svojih troškova i izdataka samo ako je dokazano da su stvarno i nužno nastali i bili razumni glede iznosa. Uzimajući u obzir dokumente koje ima u posjedu i prethodno navedene kriterije te iznos koji je odvjetnica podnositelja zahtjeva primila na ime odobrene besplatne prave pomoći (850 EUR), Sud smatra razumnim dosuditi iznos od 2.890 EUR, uz sav porez koji bi podnositelju zahtjeva mogao biti zaračunat, u pogledu troškova i izdataka odvjetnice pred ovim Sudom.

C. Zatezna kamata

166. Sud smatra primjerenim da se stopa zatezne kamate temelji na najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke uvećanoj za tri postotna poena.

IZ TIH RAZLOGA SUD JEDNOGLASNO

1. *Utvrđuje* da su prigovori o neprikladnim uvjetima boravka u zatvoru na temelju članka 3. Konvencije dopušteni, dok je ostatak zahtjeva nedopušten;
2. *Presuđuje* da je došlo do povrede članka 3. Konvencije u pogledu uvjeta boravka podnositelja zahtjeva u Zatvoru u Zagrebu;
3. *Presuđuje* da nije došlo do povrede članka 3. Konvencije u pogledu uvjeta boravka podnositelja zahtjeva u Kaznionici u Glini;
4. *Presuđuje*
  - (a) da tužena država treba isplatiti podnositelja zahtjeva, u roku od tri mjeseca od datuma kada presuda postane konačna u skladu s člankom 44. stavkom 2. Konvencije, sljedeće iznose koje je potrebno preračunati u hrvatske kune po tečajnoj stopi važećoj na dan namirenja:
    - (i) 1.000 EUR (tisuću eura), na ime naknade nematerijalne štete, uz sve poreze koji bi mogli biti obračunati;
    - (ii) 2.890,00 EUR (dvije tisuće osamsto devedeset eura) na ime naknade troškova i izdataka, uvećano za sve poreze koji bi mogli biti obračunati podnositelju zahtjeva;
  - (b) da se od proteka prethodno navedena tri mjeseca do namirenja na prethodno spomenute iznose plaća obična kamata prema stopi koja je jednaka najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke tijekom razdoblja neplaćanja, uvećanoj za tri postotna poena;

5. *Odbija* preostali dio zahtjeva podnositelja zahtjeva za pravednom naknadom.

Sastavljeno na engleskom jeziku i otpravljeno u pisanom obliku 31. listopada 2019. godine u skladu s Pravilom 77. stavcima 2. i 3. Poslovnika Suda.

Abel Campos
Tajnik

Krzysztof Wojtyczek
Predsjednik

Prevela prevoditeljska agencija Alkemist

ALKEMIST
European Translation Agency
ALKEMIST STUDIO d.o.o.
Miramarska 24/6, 10 000 Zagreb
OIB: 72468496524

